

Міністерство освіти і науки України
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Навчально-науковий юридичний інститут

«ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО»

методичні вказівки і завдання для забезпечення навчальної дисципліни для
здобувачів 3-го курсу денної форми здобуття освіти

спеціальності D8 Право

Освітня програма

«Міжнародне та європейське право»

(2 семестр)

2026 р.

Затверджено на засіданні кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника» (протокол № 10 від «05» лютого 2026 р.)

Схвалено Науково-методичною радою навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника» (протокол №4 від «05» лютого 2026 р.)

Рекомендовано до друку Вченою радою навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника» (протокол № 8 від «18» березня 2025 р.)

Рецензенти:

Олійник О. С. – кандидат юридичних наук, доцент, заступник директора навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

Саветчук Н. М. - викладач кафедри теорії та історії держави і права навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

Парута Ю. І., Банасевич І. І. Цивільне право : методичні вказівки і завдання для забезпечення навчальної дисципліни для здобувачів 3-го курсу денної форми здобуття освіти спеціальності D8 Право Освітня програма «Міжнародне та європейське право» (2 семестр). Івано-Франківськ, 2026. 60. с.

Методичні вказівки для підготовки до семінарських занять здобувачів 3-го курсу денної форми здобуття освіти з навчальної дисципліни «Цивільне право» розроблені на основі навчального плану підготовки бакалавра спеціальності D8 «Право» Карпатського національного університету ім. Василя Стефаника. Вказівки містять методичні рекомендації для підготовки до заняття, переліки питань, які виносяться на обговорення на занятті, практичні завдання для закріплення теоретичного матеріалу. До кожної теми наводиться перелік рекомендованої літератури, що включає навчальні посібники, наукові праці, матеріали судової практики та нормативно-правові акти.

Методичні вказівки призначені для здобувачів та науково-педагогічних працівників.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ.....	6
ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	11

Передмова

Цивільне право як фундаментальна галузь приватного права формує базові компетентності майбутнього юриста у сфері регулювання майнових і особистих немайнових відносин. Вивчення договірних відносин має ключове значення для формування професійного мислення юриста, оскільки значне за обсягом коло цивільних правовідносин виникає саме на підставі договору. Особливої уваги у межах особливої частини цивільного права потребує вивчення спеціальних договірних конструкцій, таких як: транспортних зобов'язань, договорів перевезення, страхування, зберігання, посередницьких договорів та ін. Їх опрацювання має не лише теоретичне, а й практичне значення адже дозволяє майбутнім правникам здійснювати правовий аналіз договорів та ефективно застосовувати норми законодавства.

Водночас повноцінне засвоєння особливої частини цивільного права неможливе без ґрунтовного вивчення позадоговірних зобов'язань. Значна частина цивільних правовідносин виникає незалежно від волевиявлення сторін, а з факту заподіяння шкоди, безпідставного збагачення, створення загрози життю, здоров'ю фізичної особи та майну фізичної і юридичної особи. Такі зобов'язання відіграють важливу компенсаційну та відновлювальну функцію в механізмі цивільно-правового регулювання.

Значної уваги потребують деліктні зобов'язання як інструмент забезпечення балансу приватних інтересів та відновлення порушених прав. У сучасних умовах розвитку економіки, цифровізації, збільшення кількості джерел підвищеної небезпеки, а також в умовах воєнних викликів, питання цивільно-правової відповідальності, відшкодування шкоди, компенсації моральної шкоди набувають особливої актуальності. Формування у здобувачів системного розуміння складу цивільного правопорушення, умов відповідальності, особливостей відповідальності без вини, розподілу збитків є необхідною передумовою їхньої професійної підготовки.

Важливим методологічним аспектом вивчення договірних і позадоговірних зобов'язань є їх аналіз у порівняльно-правовому контексті. Євроінтеграційні процеси, гармонізація українського законодавства із правом Європейського Союзу, імплементація директив та регламентів ЄС зумовлюють необхідність розуміння тенденцій розвитку приватного права в зарубіжних правопорядках. Порівняльне дослідження дозволяє глибше усвідомити природу правових інститутів, виявити переваги та недоліки національного регулювання, сприяє формуванню критичного правового мислення та підготовці фахівців, здатних працювати в умовах транскордонного цивільного обороту.

Аналіз положень цивільного законодавства України у співвідношенні з підходами, закріпленими в праві країн ЄС, міжнародних уніфікаційних актах та доктринальних розробках, розширює світогляд здобувачів, сприяє формуванню сучасного європейського правничого мислення та відповідає стратегічному курсу України на інтеграцію до європейського правового простору.

Методичні рекомендації з навчальної дисципліни «Цивільне право» спрямовані на формування у здобувачів комплексного розуміння договірних та позадоговірних зобов'язань, вироблення навичок системного аналізу правових норм, уміння застосовувати їх у практичній діяльності, а також здатності здійснювати порівняльно-правову оцінку відповідних інститутів у національному та європейському праві.

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ

II СЕМЕСТР ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 15.

Зобов'язання, що пов'язані з наданням послуг за законодавством України та окремих держав континентальної та англо-американської правових систем.

Тема 42. Договір про надання послуг у праві України та ЄС.

Поняття і види договірних зобов'язань по наданню послуг. Поняття договору про надання послуг, його співвідношення з підрядним договором. Класифікація договорів про надання послуг. Предмет і зміст договору про надання послуг. Укладення і виконання договору про надання послуг. Відповідальність сторін за невиконання чи неналежне виконання договору про надання послуг.

Тема 43. Транспортні і експедиційні зобов'язання

Транспортні зобов'язання, їх поняття і види. Правове регулювання транспортних зобов'язань.

Договір перевезення вантажу, його основні елементи. Укладення договорів про перевезення вантажів. Сторони договору перевезення вантажу. Зміст і виконання договорів про перевезення вантажів. Відповідальність за порушення транспортних зобов'язань. Підстави і межі відповідальності перевізника. Відповідальність перевізника за прострочення доставки вантажу. Загальна і приватна аварія. Відповідальність відправника вантажу і вантажоодержувача. Претензії і позови в транспортних зобов'язаннях. Загальні положення Конвенції про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів (CMR).

Особливості договору перевезення вантажу на різних видах транспорту. Договір залізничного перевезення вантажів. Договір повітряного перевезення вантажів. Договір повітряного чартеру. Договір морського перевезення вантажів. Договір чартеру (фрахтування). Договір автомобільного перевезення вантажів. Мультиmodalні перевезення.

Договори перевезення пасажирів і багажу. Цивільно-правовий захист прав споживачів транспортних послуг.

Поняття і види експедиційних послуг. Експедиційні зобов'язання. Договори транспортної експедиції, їх відмінність від суміжних цивільно-правових договорів. Предмет договору транспортної експедиції. Зміст і виконання договору транспортної експедиції. Відповідальність за порушення договору транспортної експедиції, її підстави і межі.

Тема 44. Зобов'язання з договору зберігання.

Поняття і предмет договору зберігання. Обов'язки сторін договору зберігання. Відповідальність зберігача.

Договір зберігання на товарному складі. Складські документи і права їх власників. Зберігання речей із правом їхнього використання.

Окремі види зберігання. Особливості зберігань в ломбардах, у банківських сейфах, у камерах схову транспортних організацій, у гардеробах і в готелях. Зберігання в порядку секвестру. Обов'язок зберігання в силу закону.

Тема 45. Зобов'язання з надання посередницьких послуг.

Поняття, види та особливості посередницьких послуг. Цивільно-правове оформлення посередництва. Субпосередництво.

Договір доручення. Зміст і виконання договору доручення. Фідуціарний характер відносин доручення. Припинення договору доручення.

Договір комісії. Відмінність договору комісії від договору доручення. Зміст договору комісії. Виконання і припинення договору комісії. Відповідальність комісіонера. Договір консигнації та його особливості. Агентський договір. Зміст агентського договору. Припинення агентського договору.

Загальнотеоретична характеристика договору управління майном. Правова природа договору управління майном. Об'єкти управління. Особливості правового режиму майна, що знаходиться в управлінні. Зміст і виконання договору управління майном. Відповідальність управителя. Припинення договору управління майном. Особливості управління цінними паперами.

Тема 46. Зобов'язання зі страхування.

Поняття і значення страхування. Законодавство про страхування. Поняття і система страхових зобов'язань. Класи страхування. Майнове й особисте страхування. Добровільне й обов'язкове страхування. Співстрахування, подвійне страхування і перестраховування.

Підстави виникнення зобов'язань по страхуванню. Договір страхування. Форма договору страхування. Страховий поліс.

Елементи зобов'язання по страхуванню. Страховий інтерес і форми його прояву в майновому й в особистому страхуванні. Учасники (суб'єкти) зобов'язання по страхуванню. Страховики. Об'єднання страховиків, товариства взаємного страхування. Страхові агенти і страхові брокери. Страхувальник. Вигодонабувач (беніфіціар) і застрахована особа. Строк у зобов'язанні по страхуванню.

Зміст зобов'язання по страхуванню. Обов'язки страхувальника. Страховий ризик. Страховий випадок. Обов'язки страховика. Страхова сума. Виконання зобов'язань по страхуванню. Система розрахунку страхового відшкодування в майновому страхуванні. Суброгація. Звільнення страховика від обов'язку здійснення страхових виплат.

Відповідальність у зобов'язаннях по страхуванню. Припинення і недійсність зобов'язань по страхуванню.

Види зобов'язань по майновому страхуванню. Страхування майна. Страхування цивільно- правової відповідальності. Страхування підприємницького ризику.

Види зобов'язань по особистому страхуванню. Страхування життя. Страхування від нещасних випадків і хворіб. Добровільне медичне страхування. Класи страхування.

Тема 47. Зобов'язання з договорів позики, кредиту і фінансування під уступку грошової вимоги.

Договір позики. Предмет договору позики. Форма договору позики. Зміст і виконання договору позики. Відсотки за договором позики. Наслідки порушення позичальником обов'язку по поверненню суми позики. Окремі різновиди зобов'язань з позики.

Кредитний договір, його поняття і співвідношення з договором позики. Види кредитних договорів. Сторони кредитного договору. Зміст і виконання кредитного договору. Проценти за кредитним договором. Підстави та правові наслідки недійсності кредитного договору.

Договір фінансування під уступку грошової вимоги. Поняття і види факторингу. Відмінність факторингу від кредитного договору і від цесії. Уступка грошової вимоги як спосіб забезпечення виконання кредитного зобов'язання. Зміст і предмет договору фінансування під уступку грошової вимоги. Виконання договору. Переуступка грошової вимоги.

Тема 48. Зобов'язання з договорів банківського рахунка і банківського вкладу. Розрахункові зобов'язання.

Договір банківського рахунка. Укладення договору банківського рахунка. Виконання договору банківського рахунка. Операції за рахунком, що виконуються банком. Обмеження права розпоряджання рахунком. Списання грошових коштів з рахунка. Правові наслідки порушення договору банківського рахунка. Розірвання договору банківського рахунка.

Окремі види договорів банківського рахунка. Правовий режим окремих банківських рахунків (розрахункових, поточних, бюджетних, кореспондентських і ін.). Договір рахунка умовного зберігання (ескроу). Договір платіжного рахунку.

Договір банківського вкладу. Сторони договору. Предмет договору банківського вкладу. Види банківських вкладів і їх оформлення. Внески на користь третіх осіб. Виконання договору банківського вкладу. Правові наслідки порушення договору банківського вкладу. Обов'язок по збереженню банківської таємниці. Цивільно-правовий захист прав вкладників і інших клієнтів банку.

Поняття і правове регулювання готівкових і безготівкових розрахунків. Розрахунки готівкою як форма виконання грошових зобов'язань. Поняття і зміст безготівкових розрахунків. Розрахункові правовідносини. Основні види безготівкових розрахунків.

Поняття та види платіжних послуг. Надавачі платіжних послуг. Договір про надання платіжних послуг. Платіжні операції та порядок їх виконання.

Розрахунки за акредитивом. Види акредитива. Виконання акредитива і відповідальність банку за порушення умов акредитива. Розрахунки із застосуванням чеків. Чек як цінний папір. Порядок оплати чека і передачі прав по ньому. Відмова від оплати чека і відповідальність за його несплату.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 16.

Зобов'язання у сфері спільної діяльності в Україні та в країнах Європейського Союзу.

Тема 49. Зобов'язання з договору про спільну діяльність та з договору простого товариства.

Поняття договору про спільну діяльність, його види. Поняття договору простого товариства. Зміст договору простого товариства. Учасники договору простого товариства. Внески учасників договору простого товариства.

Правовий режим загального майна товаришів. Ведення загальних справ товариства Відповідальність товаришів по загальних зобов'язаннях. Припинення договору простого товариства. Види договорів простого товариства.

Установчий договір як вид договору про спільну діяльність. Відмінність установчого договору від договору простого товариства Сторони установчого договору. Зміст установчого договору. Функції установчого договору. Виконання установчого договору і корпоративне правовідношення. Установчий договір і статут юридичної особи (корпорації). Зміна і розірвання установчого договору.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 17.

Недоговірні зобов'язання за законодавством України та окремих держав континентальної та англо-американської правових систем

Тема 50. Поняття, види і функції недоговірних зобов'язань.

Поняття й основні ознаки недоговірних зобов'язань; їх відмінність від договірних зобов'язань. Види недоговірних зобов'язань. Функції недоговірних зобов'язань і недоговірної відповідальності. Недоговірні зобов'язання як охоронні зобов'язання. Інші функції недоговірних зобов'язань.

Тема 51. Зобов'язання з публічної обіцянки винагороди та з вчинення дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення.

Поняття і види зобов'язань з односторонніх правочинів. Зобов'язання з публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу. Зобов'язання з публічної обіцянки нагороди за результатами конкурсу.

Поняття зобов'язань з вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення. Умови виникнення зобов'язань з вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення. Укладення договору в інтересах іншої особи без її доручення. Безпідставне збагачення внаслідок дії в інтересах іншої особи без її доручення.

Правові наслідки здійснення дій у зв'язку з рятуванням життя та здоров'я фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи.

Зобов'язання у зв'язку із створенням загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.

Тема 52. Зобов'язання, що виникають унаслідок заподіяння шкоди.

Поняття і юридична природа зобов'язань, що виникають унаслідок заподіяння шкоди (деліктних зобов'язань). Співвідношення понять «деліктне зобов'язання» і «деліктна відповідальність».

Підстава й умови виникнення деліктних зобов'язань. Принцип генерального делікту.

Зобов'язання, що виникає в зв'язку з попередженням заподіяння шкоди.

Суб'єкти й об'єкт зобов'язання, що виникає внаслідок заподіяння шкоди. Боржник і кредитор у деліктному зобов'язанні. Спільне заподіяння шкоди декількома особами і їх відповідальність. Регресна вимога при відшкодуванні шкоди. Об'єкт зобов'язання, що виникає внаслідок заподіяння шкоди.

Зміст зобов'язання, що виникає внаслідок заподіяння шкоди. Обов'язок правопорушника відшкодувати шкоду. Принцип повного відшкодування. Врахування вини потерпілого і майнового становища особи, що спричинила шкоду.

Поняття моральної шкоди; випадки її компенсації.

Окремі види зобов'язань, що виникають унаслідок заподіяння шкоди. Відшкодування шкоди, завданої фізичній чи юридичній особі незаконними діями органів публічної влади чи посадових осіб при виконанні ними своїх обов'язків. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. Відшкодування шкоди, завданої малолітніми, неповнолітніми, недієздатними фізичними особами, а також фізичною особою, цивільна дієздатність якої обмежена. Відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, яка не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними.

Особливості відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю.

Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг). Особливості відшкодування збитків, завданих військовими діями.

Тема 53. Зобов'язання у зв'язку з набуттям, збереженням майна без достатньої правової підстави.

Поняття зобов'язання, що виникає внаслідок безпідставного збагачення (кондикційного зобов'язання). Умови виникнення зобов'язань з безпідставного збагачення. Форми і види безпідставного придбання чи заощадження майна. Одержання набувачем неналежного. Заощадження майна за рахунок зазіхання на чужі права. Зміст зобов'язання з безпідставного збагачення. Безпідставне збагачення, яке не підлягає поверненню.

Субсидіарне застосування зобов'язань з безпідставного збагачення. Співвідношення кондикційного позову з договірним, віндикаційним і деліктним позовами.

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема №42. Загальні положення про послуги (2 години)

Методичні вказівки: У цивільному праві послуги розглядаються як окремий вид об'єктів цивільних прав (ст. 177 ЦК України), що відрізняються від інших об'єктів (речей, результатів робіт, нематеріальних об'єктів тощо). У зв'язку з особливостями послуг як об'єктів усі договори, предметом яких вони виступають, поєднуються в єдиний тип цивільно-правових договорів, а саме - договори про надання послуг.

Вивчення поняття та видів послуг у цивільному праві має ключове значення для формування ґрунтовних знань здобувачів-юристів про природу зобов'язальних правовідносин та механізми їх правового регулювання. Послуги як особливий різновид об'єктів цивільних прав охоплюють надзвичайно широкий спектр соціально значущих сфер - від традиційних побутових і транспортних послуг до сучасних цифрових, фінансових та інформаційних сервісів, що інтенсивно розвиваються в умовах ринкової економіки та цифровізації.

За договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором (ч. 1 ст. 901 ЦК України). Варіативність послуг передбачає численність відповідних договірних конструкцій, які вимагають своєї класифікації.

При вивченні даної теми слід особливу увагу звернути на ознаки послуги як предмету договору про оплатне надання послуг. Послугам притаманна своєрідна природа і спільні характерні ознаки. Для усіх послуг характерним є те, що вони: мають нематеріальний характер, а їх результат не набуває уречевлюваного вигляду; тісно пов'язані з особою виконавця та процесом вчинення ним певних дій (здійснення певної діяльності); не збігаються із самими діями (здійсненням діяльності) виконавця, а існують як окреме явище - певне нематеріальне благо.

Порівняльне дослідження правового регулювання послуг має особливу цінність, оскільки дозволяє простежити різні підходи до класифікації послуг, визначення їх юридичної природи та формування гарантій захисту прав сторін у різних правопорядках. Досвід зарубіжних країн - зокрема держав Європейського Союзу - демонструє сучасні тенденції уніфікації та стандартизації правового

режиму послуг, що ґрунтуються на принципах свободи надання послуг, прозорості, недискримінаційності та високого рівня захисту замовника послуги.

Питання для обговорення:

1. Характерні риси зобов'язання з надання послуг. Послуга.
2. Поняття та ознаки договору про надання послуг. Його співвідношення із суміжними договорами.
3. Види договірних зобов'язань про надання послуг.
4. Зміст договору про надання послуг.
5. Відповідальність сторін за невиконання чи неналежне виконання договору про надання послуг. Припинення договору про надання послуг.

Термінологічне завдання: послуга, договір про надання послуг, послуги юридичного характеру, послуги фактичного характеру.

Реферати: «Порівняльна характеристика поняття «Послуга» у цивільному праві України та праві Європейського Союзу», «Свобода надання послуг у праві ЄС та її значення для правового регулювання послуг в Україні», «Порівняння правового режиму послуг у Цивільному кодексі України та Німецькому цивільному уложенні».

Задачі:

№1. Аудиторська фірма уклала із суб'єктом підприємницької діяльності К. договір на надання інформаційно-консультативних послуг. У договорі було зазначено, що К. надає аудиторській фірмі консультації з приводу раціональності та ефективності використання коштів на будівництво, реконструкцію та ремонт, що здійснюється третіми особами - клієнтами аудиторської фірми. У договорі було передбачено, що К. надає консультації в усному та письмовому вигляді.

Під час перевірки К. державною податковою інспекцією виникла конфліктна ситуація. Представники ДПІ вважали, що за вказаним договором К. виконує для аудиторської фірми роботи, а не надає послуги, оскільки договором передбачена можливість надання консультацій у письмовому вигляді, тобто наявним є матеріалізований результат.

К. звернувся за консультацією до юридичної фірми.

Які головні риси предмету договору про надання послуг? У яких формах може виражатися результат надання послуг? Чи можна стверджувати, що якщо дія має матеріалізований вираз, то вона не є послугою? Визначте правову природу даного договору.

№2. Рудик уклала з туристичною фірмою договір на туристичне обслуговування. За цим договором туристична фірма зобов'язувалася надати Рудик наступні послуги: забезпечити її перевезення до місця відпочинку, поселити у готелі обумовленому у договорі, організувати екскурсійні подорожі. Рудик зобов'язувалася сплатити вартість туристичних послуг.

Коли Рудик прибула до місця відпочинку, з'ясувалося, що вільних місць у готелі, зазначеному у договорі, немає. Представник туристичної фірми запропонував Рудик поселитися у іншому готелі. Рудик відмовилася, вказавши на те, що умови проживання у цьому готелі є надзвичайно низькі. Вона також висловила бажання розірвати з туристичною фірмою договір та повернутися додому. Представник туристичної фірми відповів, що це неможливо оскільки літак відлітає до Києва лише раз на тиждень. Після цього Рудик поселилася у готелі, запропонованому представником туристичної фірми.

Повернувшись з відпустки, Рудик на підставі Закону України «Про захист прав споживачів» звернулася до суду з позовом про розірвання договору на туристичне обслуговування і стягнення збитків у зв'язку з неналежним наданням послуг. У позовній заяві вона просила повернути їй кошти, сплачені за надання туристичних послуг за договором та відшкодувати моральну шкоду. Відповідач у судовому засіданні заперечив позовні вимоги, оскільки те, що в готелі не було вільних місць - не його вина, а вина готелю, який мав перед туристичною фірмою зобов'язання надати певну кількість місць на визначений період часу.

Чи може покладення виконавцем частини обов'язків за договором про надання послуг звільнити його від відповідальності за договором? В яких випадках виконавець - суб'єкт підприємницької діяльності звільняється від відповідальності за договором платного надання послуг? Які права виникають у споживача у зв'язку з наданням йому послуги неналежної якості згідно Закону України «Про захист прав споживачів»? Вирішіть справу по суті.

№3. ТОВ «Курси іноземних мов» (далі - Курси) уклало з ТОВ «Н» договір про надання послуг з навчання англійської мови. За цим договором Курси зобов'язувалися підготувати 10 співробітників ТОВ «Н» до тестування з англійської мови, яке мало проводитися іноземною фірмою, партнером ТОВ «Н». Курс навчання складав 50 академічних годин. ТОВ «Н» зобов'язувалося забезпечити явку співробітників на заняття та оплатити послуги з навчання. При цьому договором передбачалося, що вартість навчання кожного співробітника складає 4000 гривень за 50 годин; ціна за послуги в цілому, відповідно, складала 40 000 гривень.

Після тестування ТОВ «Н» сплатило лише 38 000 гривень, відмовившись сплатити суму, вказану у договорі. Таке зменшення суми ТОВ «Н» пояснювало двома аргументами: 1) після першого заняття один із співробітників ТОВ «Н» звільнився з роботи і перестав відвідувати заняття з англійської мови; 2) успішного результату під час тестування досягли лише сім співробітників. ТОВ «Курси іноземних мов» звернулося до суду з позовом про стягнення заборгованості за договором про надання послуг.

Чи має ТОВ «Н» зобов'язання оплатити навчання співробітника, який звільнився? Чи завжди можна гарантувати позитивний результат надання послуги? Вирішіть справу по суті.

Питання для самоконтролю:

1. 1. Яке нормативне визначення послуги існує в українському законодавстві та які основні доктринальні підходи до його тлумачення?

2. У чому полягає різниця між послугою та роботою у цивільному праві України?
3. У чому полягає значення Директиви 2006/123/ЄС «Про послуги на внутрішньому ринку» для правового регулювання послуг?
4. Які підходи до визначення послуги існують у DCFR та Принципах європейського договірної права (PECL)?
5. Які правила визначення плати за надання послуг?
6. Які правила відшкодування виконавцеві фактичних витрат за договором про безоплатне надання послуг?
7. Які умови та обсяг відповідальності сторін у зв'язку із невиконання або неналежним виконанням договору про надання послуг?
8. Які підстави розірвання договору про надання послуг?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.
3. Директива 2006/123/ЄС Європейського парламенту та Ради від 12 грудня 2006 року про послуги на внутрішньому ринку. URL: https://insat.org.ua/files/nav/law/3/dir_2006_123_uk.pdf
3. Васильєва В.А. Цивільно-правове регулювання діяльності з надання посередницьких послуг. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, 2006.
4. Гейнц Р. М. Цивільно-правове регулювання відносин за договором про надання комунальних послуг. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2011. 23 с.
5. Герц А.А. Договірні зобов'язання у сфері надання медичних послуг. Автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2016. 28 с.
6. Горблянський В.Я. Захист прав споживачів за договором про надання послуг. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Івано-Франківськ, 2019. 20 с.
7. Гунда А.О. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання ритуальних послуг. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2016. 22 с.
8. Сліпченко С.О. Послуга як об'єкт цивільних прав. Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 96-й річниці від дня народження О.А. Пушкіна (Харків, 21 травня 2021 р.). Харків, 2021. С. 69-73.
9. Скрипник В.Л. Послуги як особливий об'єкт цивільних прав. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2018. №36. Т.2. С.58-68.
10. Терлецький А.В. Поняття та сутність освітньої послуги як правової категорії. Південноукраїнський правничий часопис. 2023. №1. С. 254-261. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2023/1/44.pdf>
11. Устінський А.В. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання готельних послуг. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2016. 22 с.

12. Устименко О.А., Завальна Ж.В. Воронов К.М. Вплив Директиви 2006/123/ЄС на інститут послуг в Україні. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 35/2022. С. 74-81. URL: <https://zenodo.org/records/7594668>

13. Федорченко Н.В. Договірні зобов'язання з надання послуг: проблеми теорії і практики. К.: Юрінком Інтер. 2015. 328 с.

14. Шишка О.Р. Правова невизначеність послуги як об'єкта цивільних прав. *Право і безпека*. 2021. №2 (81). С. 182-187.

Тема №43. Тема 43. Транспортні і експедиційні зобов'язання (4 години)

Методичні вказівки: Транспортні зобов'язання визначаються характером відносин, які виникають в процесі перевезення вантажів, пасажирів та багажу. Специфікою таких відносин є те, що вони опосередковують сферу послуг нематеріального характеру, які надаються боржником кредиту. Перевезення - один з видів підприємницької діяльності, яка не супроводжується створенням яких-небудь предметів матеріального світу. Основний економічний ефект, який сторони одержують у результаті транспортної діяльності, - це переміщення вантажів, пасажирів, багажу й пошти. Існують такі основні види транспорту: транспорт загального користування (залізничний, морський, автомобільний, повітряний, річковий (внутрішній - водний), місцевий електротранспорт, у тому числі метрополітен; промисловий залізничний транспорт; відомчий транспорт; трубопровідний та шляхи сполучення загального користування. Всі вони тісно взаємопов'язані і становлять єдину транспортну систему країни (ст. 21 Закону України «Про транспорт»). Разом з цим технічна характеристика перевізних засобів і організація перевезень даними видами транспорту багато у чому відрізняються одне від одного. У главі 64 ЦК міститься перелік низки договорів, що опосередковують відносини з перевезення вантажів, пасажирів, багажу й пошти. Серед них такі: а) перевезення вантажу (ст. 909 ЦК); б) перевезення пасажирів і багажу (ст. 910 ЦК); в) чартеру (фрахтування) - ст. 912 ЦК тощо.

Вивчення транспортних і експедиційних зобов'язань у порівнянні із законодавством ЄС є важливим для розуміння того, як функціонує сучасний ринок перевезень та логістичних послуг у міжнародному контексті. Європейське право встановлює уніфіковані стандарти щодо відповідальності перевізника, прав пасажирів і вантажовласників, цифрових транспортних документів та вимог до безпеки, що становить орієнтир для модернізації українського законодавства. Такий аналіз дозволяє оцінити, які зміни необхідні Україні для гармонізації з *acquis* ЄС відповідно до Угоди про асоціацію. Порівняльний підхід дає можливість зрозуміти правову природу транспортних та експедиційних договорів у різних правопорядках і побачити, як вирішуються питання організації перевезень, претензійної роботи та страхування в ЄС. Важливим є й те, що європейське право активно впроваджує цифрові логістичні рішення, такі як електронні CMR та мультимодальні транспортні документи, які вже стають стандартом міжнародних перевезень. Знання цих положень допомагає майбутнім юристам орієнтуватися у вимогах, що пред'являються до транспортних операторів та експедиторів у транскордонних відносинах.

Питання для обговорення:

Заняття 1.

1. Види перевезень та їх правове регулювання.
2. Укладання договору про перевезення вантажу.
3. Зміст і виконання договору про перевезення вантажу.
4. Підстави і межі відповідальності перевізника за договором про перевезення вантажу.
5. Відповідальність відправника вантажу та вантажоодержувача за договором про перевезення вантажу.
6. Загальні положення Конвенції про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів (CMR).

Заняття 2.

1. Договір перевезення пасажирів і багажу.
2. Особливості договору чартеру (фрахтування) за законодавством України.
3. Поняття та ознаки договору транспортного експедирування, його співвідношення із суміжними договорами.
4. Порядок укладення, сторони та зміст договору транспортної експедиції.
5. Відповідальність сторін за порушення договору транспортної експедиції, її підстави і межі.

Термінологічне завдання: транспортне зобов'язання, договір перевезення вантажу, товарно-транспортна накладна, коносамент, фрахт, мультимодальне перевезення, втрата вантажу, нестача вантажу, псування вантажу, навігаційні помилки, комерційні помилки, загальна аварія, окрема аварія, договір перевезення пасажирів та багажу, комерційний акт, морський протест, договір транспортного експедирування.

Реферати:

«Порівняльна характеристика договору перевезення вантажу в праві України та правопорядках ЄС», «Порівняння договору транспортного експедирування в праві України та Німеччини», «Конвенція CMR: ключові положення та значення для української правозастосовної практики», «Відповідальність перевізника за втрату, нестачу та пошкодження вантажу: українське право та міжнародні акти», «Цифровізація транспортних відносин: електронна CMR (eCMR) і перспективи впровадження в Україні».

Задачі:

(заняття 1)

№1. Підприємець Рябушкін, що супроводжував вагони з овечими шкірами з Дагестану в Київ, при проходженні поїзда по території Чечні, після важкого поранення бандитами, що напали на потяг, був з нього знятий і покладений у лікарню. Там він пролежав кілька місяців. Його представник Косигін, що виявив значну нестачу шкір при їхньому прийманні в Києві, висунув претензії до залізниці

і вимагав відшкодувати вартість зниклих шкір при бандитському нападі на потяг. Адміністрація залізниці відмовилася платити, посилаючись на те, що при проходженні потягів через Чечню вантажі зникають постійно й у неї немає можливості виставляти збройну охорону для кожного потяга. Рябушкін, що вийшов з лікарні через 14 місяців, подав позов до залізниці з вимогою відшкодування вартості викрадених шкір.

Чи повинні бути задоволені вимоги представника Рябушкіна? А його самого? Який строк позовної давності за даними вимогами?

№2. Дніпропетровський металургійний завод ім. Петровського заявив позов до Управління Придніпровської залізниці про стягнення штрафу за невиконання прийнятих заявок на перевезення вантажу в II кварталі 2020 року і стягнення збитків, понесених заводом у вигляді неустойки, які він поніс в зв'язку із заявленими претензіями контрагентами за договорами купівлі-продажу.

Управління проти позову заперечувало в зв'язку з тим, що завод сплатив неустойку за самостійними зобов'язаннями, до яких УПЗ не має відношення. Крім того, позивач не довів, що збитки мали місце саме в той період, коли залізниця не виконала заявки на перевезення вантажу.

Обґрунтуйте доводи сторін. Яким має бути рішення по суті?

№3. Вантажовідправник відвантажив аптечному складу м. Вінниця вагон медичної гігроскопічної вати. При вивантаженні й перевірці вантажу виявлено недостачу 7 мішків вати; крім того 2 мішки були розірвані і при їх перевірці виявлено недостачу 9 пакетів вати, про що складено комерційний акт від 15 березня 2020 р. № 932.

Вантаж прибув у справному вагоні, зі справними пломбами вантажовідправника. Згідно з даними вагонного листа вагон із спірним вантажем було розвантажено 15 березня 2020 р. Вантажовідправник - черкаська фабрика гігроскопічної вати не була викликана для приймання товару і комерційний акт не підписала.

Аптечний склад (м. Вінниця) заявив позов до вантажовідправника і перевізника - Управління Південно-Західної залізниці про стягнення збитків, спричинених недостачею вантажу.

Який договір опосередковує відносини між названими суб'єктами? Який порядок звернення з позовом до залізниці? Перерахуйте підстави, за наявності яких залізниця звільняється від відповідальності.

Задачі:

(заняття 2)

№1. Телегін здав квиток у касу аеропорту, оскільки літак, на якому він повинний був летіти з Харкова в Київ, затримався на три години і він вже не встигав зробити пересадку на рейс Київ - Анталія в Борисполі, де йому було заброньовано місце. При цьому він вимагав відшкодувати не тільки вартість квитка, але й заплатити штраф, передбачений у транспортному статуті, а також вартість туристичної путівки в Анталію, купленої в туристичній агенції «Гамалія», і

відшкодувати моральний збиток. Адміністрація аеропорту відмовилася платити, мотивуючи це тим, що затримка вильоту відбулася через страйк заправників палива, а не з вини адміністрації аеропорту.

Чи підлягає задоволенню вимога пасажира Телегіна? Чи змінилося б рішення задачі, якби затримка відбулася через відсутність палива або технічної несправності літака?

№ 2. Корнієнко вирішив поїхати в санаторій автобусом АТП-12. При посадці в автобус велика сумка з речами була поставлена в спеціально призначене для цього місце збоку автобуса. При прибутті в пункт призначення і одержанні сумки було виявлено, що сумка залита маслом, яке знаходилося поряд з сумками пасажирів. У результаті частина речей стала непридатною для використання. Корнієнко пред'явив вимоги про відшкодування заподіяної шкоди АТП-12. Однак підприємство відмовилося відшкодувати шкоду, посилаючись на те, що в цьому винен водій, тому претензії необхідно пред'являти йому.

Ваша думка з цього питання? Наведіть аргументи на користь кожної сторони.

№ 3. Підприємець Рябушкін, що супроводжував вагони з овечими шкірами з Дагестану в Київ, при проходженні поїзда по території Чечні, після важкого поранення бандитами, що напали на потяг, був з нього знятий і покладений у лікарню. Там він пролежав кілька місяців. Його представник Косигін, що виявив значну нестачу шкір при їхньому прийманні в Києві, висунув претензії до залізниці і вимагав відшкодувати вартість зниклих шкір при бандитському нападі на потяг. Адміністрація залізниці відмовилася платити, посилаючись на те, що при проходженні потягів через Чечню вантажі зникають постійно й у неї немає можливості виставляти збройну охорону для кожного потяга. Рябушкін, що вийшов з лікарні через 14 місяців, подав позов до залізниці з вимогою відшкодування вартості викрадених шкір.

Чи повинні бути задоволені вимоги представника Рябушкіна? А його самого? Який строк позовної давності за даними вимогами?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

2. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>

3. Про транспорт: Закон України від 10 листопада 1994 р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80#Text>.

4. Про залізничний транспорт: Закон України від 4 липня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

5. Про автомобільний транспорт: Закон України від 5 квітня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14#Text>.

6. Про внутрішній водний транспорт: Закон України від 03.12.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1054-20#Text>.

7. Повітряний кодекс України: Закон України від 19 травня 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17#Text>.
8. Кодекс торговельного мореплавства України: Закон України від 9 грудня 1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
9. Статут залізниць України: Постанова КМУ від 6 квітня 1998 р. №457. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-98-%D0%BF#Text>.
10. Правила перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу і пошти залізничним транспортом України: Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 27 грудня 2006 р. № 1196. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0310-07#Text>
11. Правила перевезення вантажів автомобільним транспортом в Україні: Наказ Міністерства транспорту України від 14 жовтня 1997 р. № 363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0128-98#Text>.
12. Регламент (ЄС) 2020/1056 Європейського Парламенту та Ради від 15 липня 2020 року щодо електронної інформації про вантажні перевезення. URL: https://kart.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/efti-reglamenties-2020_1056-ievropejskogo-parlamentu-ta-radi_neoficijnij-pereklad.pdf
13. Міжнародна конвенція про уніфікацію деяких правил про коносамент від 25 серпня 1924 р. URL: <http://singlewindow.org/docs/120?lang=ukr>
14. Конвенція про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень (Монреальська конвенція) від 28.05.1999 № 995_594. Дата приєднання України 17.12.2008 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_594#Text
15. Габріадзе М. Р. Правове регулювання договору експедирування за цивільним законодавством. Прикарпатський юридичний вісник. 2020. Випуск 1(30). С. 26 – 30. URL: http://pjuv.nuoua.od.ua/v1_2020/8.pdf
16. Гришко У.П. Захист прав споживачів транспортних послуг: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2016. 202 с.
17. Гришко У.П. До питання розуміння поняття «транспортна послуга» як об'єкта правовідносин за участю споживачів. Дев'яті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є.В. Васьковського: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 травня 2019 року). Одеса: Астропринт. 2019. С. 123-126.
18. Гришко У.П. Договір перевезення вантажу автомобільним транспортом: особливості й істотні умови. Jurnalul juridic national: teorie și practică. 2018. №5 (33). P.118-121.
19. Дешко Л.М., Велієв Т.Х. огли. Правове регулювання Uber в Україні. Порівняльно-аналітичне право. 2018. №4. С. 101-105.
- Деркач Е. М. (2022). Правові питання лібералізації міжнародних перевезень вантажів автомобільним транспортом. *Київський часопис права*, (1), 73–79. <https://doi.org/10.32782/klj/2022.1.11>
20. Колісников А.В., Д'ячкова Н.А. Особливості договору перевезення багажу пасажирським транспортом. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. №9. С. 149-152. 60

21. Конвенція про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів від 19.05.1956 р. Дата приєднання України 01.08.2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_234#Text

22. Лукасевич-Крутник І. Система договорів, що опосередковують зобов'язання з надання транспортних послуг. Підприємництво, господарство і право. Київ, 2018. №10. С.26-31.

23. Лукасевич-Крутник І. С. Строк як істотна умова договорів про надання транспортних послуг. Eurasian Academic Research Journal. 2018. № 11 (29). С. 52–58.

24. Лукасевич-Крутник І. С. Відправник вантажу як учасник договірних відносин з надання транспортних послуг. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 5. С. 42–46.

25. Лукасевич-Крутник І. С. Елементи виконання зобов'язань з надання транспортних послуг. Приватне право і підприємництво. 2019. Вип. 19 / редкол.: Крупчан О. Д. (гол. ред.) та ін. Київ: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України, 2019. С. 129–134.

26. Маріц Д.О. Договір перевезення та багажу таксі. Часопис Київського університету права, 2015. №3. С. 177-180.

27. Ніколаєнко І. Р. Захист прав пасажирів за договором перевезення у міському та приміському сполученні: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.03. Запорізький національний університет, Запоріжжя, Західноукраїнський національний університет. Тернопіль, 2021. 266 с.

28. Самойленко Г. Особливості цивільно-правового регулювання перевезень пасажирів, здійснюваних з використанням мобільних додатків Uber та BlaBlaCar. Підприємництво, господарство і право. 2018. №9. С. 29-34.

29. Цірат Г. В. Уніфікація норм міжнародного приватного повітряного права: монографія. Харків: Право, 2018. 472 с.

30. Якимець Олексій. Сторони договору перевезення вантажу морським транспортом та їх правовий статус. Журнал східноєвропейського права. 2023. № 106. С. 59-66.

Тема № 44. Зобов'язання з договору зберігання (2 години)

Методичні вказівки: Зберігання спрямоване на забезпечення інтересу особи у тому, щоб належна їй річ, яка на певний строк в силу тих чи інших обставин вибуває із її володіння, залишалася у фізичній та функціональній схоронності. Важливо звернути увагу, що відносини зберігання у цивільному праві знаходять своє юридичне оформлення не тільки у самостійному договорі зберігання. Так, зобов'язання зі зберігання можуть бути складовою частиною деяких складних договорів, наприклад, перевезення (гл. 64 ЦК), застави (§ 6 гл. 49 ЦК), консигнації тощо. Відносини щодо зберігання виникають і з так званих змішаних договорів (ч. 2 ст. 628 ЦК). В останньому випадку зберігання може виступати як додаткове «обслуговуюче» зобов'язання щодо основного (експедирування (гл. 65 ЦК), доручення (гл. 68 ЦК), комісії (гл. 69 ЦК), купівлі-продажу (гл. 54 ЦК), підяду (гл. 61 ЦК) тощо) або, навпаки, зберігання є основним зобов'язанням, яке доповнюється умовами з інших договірних моделей (експедирування, підяду

тощо). Разом з цим також варто наголосити на тому, що підставою виникнення відносин зберігання, окрім договорів, можуть виступати й інші юридичні факти (односторонні правочини, юридичні вчинки, адміністративні акти), юридичні склади, а також і прямі вказівки закону.

Усі зазначені вище випадки характеризуються наявністю спеціального правового регулювання, яке подекуди вимагає окремого дослідження. Водночас, більшу увагу слід приділити саме договору зберігання як самостійному договірному виду. ЦК містить цілу низку правил щодо зберігання на товарному складі та стосовно спеціальних видів зберігання речей – у ломбарді, у камерах організацій підприємств транспорту, у гардеробі організацій, у готелі тощо. Такий підхід до регулювання відносин зі зберігання речей, з одного боку, є, безумовно, виправданим, оскільки, по-перше, він відповідає вимогам ринкової економіки, по-друге, значно розширює сферу використання відповідних договорів, по-третє, спонукає до більш детального регулювання відносин, що виникають з укладених договорів. З іншого боку такий підхід об'єктивно зумовив певні новації в структурній побудові цієї глави. Вона складається з трьох параграфів, а саме: загальні положення про зберігання; зберігання на товарному складі; спеціальні види зберігання.

Під час вивчення договору зберігання важливо проаналізувати положення DCFR, оскільки вони відображають сучасний європейський підхід до структури та змісту цього договору. DCFR пропонує уніфіковані стандарти дбайливості та відповідальності сторін, що дозволяє глибше зрозуміти логіку розвитку європейського договірного права. Зіставлення цих норм із положеннями Цивільного кодексу України допомагає виявити прогалини та потенційні напрями вдосконалення національного регулювання. Знання європейських моделей також сприяє формуванню у здобувачів комплексного бачення правового регулювання зберігання в умовах гармонізації українського та європейського приватного права.

Питання для обговорення:

1. Поняття, юридичні ознаки та підстави виникнення відносин зберігання.
2. Елементи договору зберігання.
3. Права та обов'язки сторін за договором зберігання.
4. Відповідальність сторін у зобов'язаннях зі зберігання.
5. Особливості зберігання на товарному складі. Складські документи та права їх власників.
6. Загальна характеристика окремих видів зберігання.
  - А) Зберігання речей у ломбарді.
  - Б) Зберігання цінностей у банку.
  - В) Зберігання речей у камерах схову транспортних організацій, у готелях та гардеробах.
  - Г) Зберігання в порядку секвестру.

Термінологічне завдання: договір зберігання, договір складського зберігання, товарний склад, складська квитанція, просте складське свідоцтво, подвійне складське свідоцтво, секвестр.

Реферати:

«Порівняльно-правова характеристика договору зберігання за Цивільним кодексом України та Німецьким цивільним уложенням (BGB): стандарти дбайливості та відповідальності зберігача», «Договір зберігання у французькому та українському цивільному праві: класифікація, форма договору та особливості професійного зберігання», «Регулювання зобов'язань зі зберігання в праві Італії та України: порівняння правового статусу зберігача та прав поклажодавця», «Договір зберігання у праві ЄС (DCFR) та його співвідношення з національним законодавством держав-членів: можливості використання моделей DCFR для модернізації українського цивільного права».

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

Задачі:

№1. Проаналізуйте наступні життєві ситуації та дайте відповіді на запитання:

а) ТОВ «Радомир» уклало із Акціонерним банком «Лондер-інк» договір про надання банківського сейфу, причому, банк за умовами договору не несе відповідальності за вміст сейфу.

Чи можна розглядати укладений договір як договір зберігання? Назвіть норми ЦК (за їх наявності), якими регулюються договірні відносини між ТОВ «Радомир» та АБ «Лондер-інк»;

б) Кривуленко залишила в автоматичній камері схову залізничного вокзалу клітку з живим папугою та один кілограм ковбаси. Повернувшись через місяць за своїми речами, Кривуленко виявила, що папуга помер, а ковбаса протухла.

Чи зобов'язаний був залізничний вокзал вжити усіх заходів для забезпечення схоронності речей, залишених Кривуленко у камері схову (ст. 942 ЦК України)? Чи можна передавати на зберігання тварин?

в) Стаття 974 ЦК України передбачає, що перевізник зобов'язаний забезпечити схоронність валізи (сумки), особистих речей пасажирів (крім дорогоцінностей та грошей), які пасажир перевозить у відведеному місці.

Чи має місце у зазначеній ситуації укладання договору зберігання? Якщо так, то в якій формі? Чи зобов'язаний перевізник забезпечувати схоронність вмісту валізи (сумки) пасажирів? Що слід розуміти під «відведеним місцем»?

г) Марушко, від'їжджаючи у довготривале відрядження, залишила на зберігання у своєї подруги 1000 гривень та дозволила їй у разі потреби витратити частину грошей (звичайно, за умови подальшого повернення).

Чи можна кваліфікувати домовленість між Марушко та її подругою як договір зберігання? Якими нормами ЦК мають регулюватися описані відносини? Чи можна передавати на зберігання гроші? Якщо так, то за яких умов?

г) На семінарі з цивільного права студент 3 курсу Копицюк стверджував, що предметом договору зберігання може бути фізична особа. Свою позицію він обґрунтовував тим, що саме так зазначено у ст. 978 ЦК України (договір охорони). Копицюк вказував, що договір охорони є нічим іншим як спеціальним різновидом

договору зберігання, оскільки він згадується у главі 66 ЦК (зберігання). Чи погоджуєтесь Ви з думкою Копицюка? Які аргументи «за» і «проти»? Ви можете навести щодо твердження, що договір охорони є спеціальним різновидом зберігання? Що є спільного та відмінного між охороною та зберіганням? Чи може бути фізична особа предметом договору охорони?

д) Студенти інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Гриндаренко та Крацкер перед початком першої пари здали до університетського гардеробу свій верхній одяг (пальто та дублянку). Гардеробниця видала Гриндаренку номерний жетон, а Крацкеру, замість жетона, - шматок картону, на якому був зазначений номер вішалки.

Чи мало місце укладання договорів зберігання із Гриндаренко та Крацкером? Якщо так, то у якій формі? Чи зможе Крацкер вимагати повернення своєї дублянки, пред'явивши шматок картону, а не жетон? Чи зможе Гриндаренко вимагати повернення пальта, якщо він втратить жетон. Чи буде він вправі посилатися на показання свідків, якщо вартість пальта 1000 гривень? Чи є зберігання речей у гардеробі оплатним? Чи діє при цьому презумпція відплатності договору (ч. 5 ст. 526 ЦК України)?

є) Слідчий Осавуленко на час проведення досудового слідства передав кістку мамонта, яка проходила як речовий доказ у кримінальній справі, на зберігання до краєзнавчого музею.

Чим регулюватиметься зберігання мамонтової кістки? Чи можуть застосовуватися у такому випадку норми ЦК України? Якщо так, то які?

№2. Студент Іванчук перед від'їздом на канікули домовився з одногрупником Кириленком, який проживав в Харків, про перевезення до його житла своїх речей з гуртожитку у зв'язку із проведенням впродовж канікул ремонту. Враховуючи відсутність необхідності у витратах на зберігання цих речей, сторони погодили, що зберігання буде безкоштовним. За тиждень до повернення Іванчука до Харкова помешкання Кириленка було затоплено сусідами зверху. Серед зіпсованих речей частково були й речі, залишені на зберігання. Через масштабність пошкодження житла Кириленко не мав де подіти не тільки свої речі, а також й речі Іванчука. Відтак він відвіз дві валізи з його речами до камери схову на Південному вокзалі м. Харків. Про що повідомив Іванчука по його приїзду, попросивши відшкодувати йому оплачене там зберігання. Іванчук відмовив йому в цьому та, у свою чергу, вимагав відшкодувати вартість зіпсованих речей. Разом вони звернулися за консультацією до адвоката.

Яку консультацію має надати адвокат?

№3. Пасажир Тимченко під час подорожі в потязі Київ–Чернівці поклав свою валізу на полку для багажу в купе. Протягом подорожі у нього не виникало необхідності брати свої речі, а по прибутті до місця призначення ним було виявлено пошкодження валізи й речей масляною рідиною.

Як з'ясувалося при огляді верхньої полиці, рідина протікала через щілини з даху вагона. Тимченко негайно звернувся до провідника і начальника поїзду для фіксації факту заподіяння шкоди, а згодом подав позов до ПАТ

«Укрзалізниця» про відшкодування шкоди, заподіяної йому внаслідок неналежного виконання зобов'язань за договором зберігання, передбаченого ст. 974 ЦК України. У відзиві на позов відповідач наголошував, що жодного договору зберігання з позивачем не укладав й також не має жодного законодавчо закріпленого обов'язку зберігати ці речі.

Проаналізуйте спірну ситуацію й наведіть аргументацію обох сторін

Питання для самоконтролю:

1. Які підстави виникнення зобов'язання зі зберігання?
2. Які особливості зобов'язань зі зберігання, що виникають на підставі закону?
3. Наведіть характеристику сторін, предмета, форми та строку договору зберігання.
4. Які підстави та межі відповідальності зберігача за втрату (нестачу) чи пошкодження речі?
5. У чому полягають особливості зберігання на товарному складі?
6. Які права власників складських документів?
7. Проведіть загальну характеристику спеціальних видів зберігання.

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва: Закон України від 23 грудня 2004 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228615#Text>.
3. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 року № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>
4. Статут залізниць України: Постанова КМУ від 6 квітня 1998 р. №457. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-98-%D0%BF#Text>. (п. п. 46, 47, 88).
5. Бойко Н.М. Відмінність договору позички від договору зберігання. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2013. Вип.3. (Серія юридична). С.117-125.
6. Водоп'ян Т., Тичковська О. Правове регулювання договору зберігання: окремі питання теорії та практики. Підприємництво, господарство і право. 2017. №6. С.14-18.
7. Грамацький Е.М. Договір зберігання у цивільному праві: Автореф. дис. ...канд. юрид. наук. К., 2004. 20 с.
8. Демчук А.М. Договір зберігання на товарному складі (складського зберігання). Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2015. 22 с.
9. Демчук А. М. Європейський досвід укладення договору зберігання на товарному складі. Studenckie Zeszyty Naukowe Zeszyt 27 rok. XVIII. 2015. С. 109–122.
10. Довбій С.П. Договір охорони майна: Автореф. дис. ...канд. юрид. наук. – Харків, 2005. 19с.
11. Донець А.Г. Договір зберігання речей у ломбарді. Порівняльно-аналітичне право. 2013. № 4. С. 79-82.

12. Найдьон А.В. Дискусійні питання характеристики загальних положень договору зберігання цінностей у банку. Право і суспільство. 2016. №2. Частина 3. С.62

13. Найдьон А.В. Характеристика сторін та визначення поняття «особливий суб'єктний склад» у договорі зберігання цінностей у банку. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. Вип.1. Том 1. С. 134-137.

14. Найдьон А.В. Особливості визначення поняття «банківська таємниця» щодо договору зберігання цінностей у банку. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. №3. С. 49-52.

15. Найдьон А.В. Професійний зберігач та його відповідальність за неналежне виконання договору зберігання цінностей у банку. Підприємництво, господарство і право. 2016. №6. С. 33-37.

Тема № 45. Зобов'язання з надання посередницьких послуг (4 години)

Методичні вказівки. Зобов'язання з надання посередницьких послуг посідають важливе місце у системі цивільно-правових відносин, оскільки забезпечують ефективне функціонування ринкової економіки та сприяють налагодженню господарських зв'язків між її учасниками. У сучасних умовах ускладнення економічних процесів зростає потреба у залученні професійних посередників, які виступають зв'язуючою ланкою між сторонами правовідносин.

Правове регулювання таких зобов'язань охоплює широкий спектр договірних конструкцій, зокрема договори доручення, комісії, агентські договори та інші форми посередництва. Особливістю цих договорів є те, що вони спрямовані не на безпосередню передачу майна чи виконання робіт, а на організацію та забезпечення здійснення юридично значущих дій в інтересах іншої особи.

Вивчення зазначеної теми має важливе значення для формування у здобувачів системного розуміння правової природи посередницьких правовідносин, їх відмінностей від суміжних договірних конструкцій, а також особливостей правового статусу сторін. Особливої уваги потребує аналіз прав та обов'язків учасників таких зобов'язань, умов їх виникнення, виконання та припинення.

З урахуванням розвитку цифрової економіки та трансформації форм комерційної діяльності посередницькі послуги набувають нових форм, що зумовлює необхідність їх дослідження як у національному, так і у порівняльно-правовому аспекті. Це, у свою чергу, дозволяє глибше зрозуміти тенденції розвитку сучасного договірної права та його адаптацію до потреб ринку.

Питання для обговорення:

Заняття 1.

1. Поняття, види та особливості посередницьких послуг.
2. Поняття та предмет договору доручення.
3. Зміст і виконання договору доручення.
4. Припинення договору доручення.
5. Поняття та предмет договору комісії. Відмінність договору комісії від

- договору доручення.
6. Зміст договору комісії та умови його виконання.
  7. Припинення договору комісії.

Заняття 2.

1. Агентський договір.
2. Поняття договору управління майном та його особливості.
3. Правовий статус сторін договору управління майном.
4. Зміст та виконання договору управління майном.
5. Відповідальність за порушення умов договору управління майном.
6. Припинення договору управління майном.

Практичні завдання:

(заняття 1)

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. В якій із нижченаведених ситуацій присутній договір доручення?

1. Бабуся відправила 13-річного онука здати в хімчистку її пальто, видала для цього внукові необхідну суму грошей, нагадавши, щоб під час оформлення замовлення в хімчистці внук зазначив саме її ім'я та домашню адресу, аби потім бабуся могла самостійно за квитанцією забрати пальто.

2. Металургійний завод для задоволення своїх потреб у сировині домовився з підприємцем, що той скуповуватиме металобрухт і постачатиме його на завод. Всі витрати підприємця завод зобов'язався компенсувати.

3. Неповнолітній Сергій дав молодшому братові свою банківську платіжну картку, оформлену на картковий субрахунок батька, навчив нею користуватись і відправив його в супермаркет придбати продукти харчування.

4. З метою поповнення обігових коштів акціонерного товариства загальні збори акціонерів доручили голові правління товариства укласти кредитний та іпотечний договір з банком.

№2. Позивач найняв Адвоката для ведення справи в господарському суді. Після кількох судових засідань Адвокат уклав з Відповідачем мирову угоду, яка була затверджена ухвалою суду, а провадження у справі припинене. Умови мирової угоди Позивача не задовольнили. Позивач подав інший позов про стягнення збитків з Адвоката, Відповідача і господарського суду солідарно, обґрунтовуючи свої вимоги тим, що не надавав Адвокатові повноважень на підписання мирової угоди, чого суд не перевіряв.

Чи правомірні вимоги Позивача? Чи зобов'язує Позивача мирова угода, укладена Адвокатом? Як слід Позивачеві захищати свої інтереси? Вирішіть справу.

№3. Агентство з працевлаштування за плату зобов'язалось за договором доручення з Заходом забезпечити організований прийом працівників на виробничу лінію, введення якої в експлуатацію мало відбутись через три місяці. В день укладення договору Агентству в особі його директора Завод видав довіреність на підписання трудових договорів. Строк дії довіреності не був

визначений. На підставі цієї довіреності директор Агентства через півроку після закінчення формування штату нової виробничої лінії від імені заводу уклав трудовий договір з майстром на заміщення вакансії що з'явилась. Завод не допустив майстра до роботи, посилаючись на те, що, по-перше, на момент укладення трудового договору майстром договір доручення, за яким Агентство мало право укласти трудові договори від імені Заводу, припинився, і, друге, тижнем раніше Завод самостійно заповнив вакансію майстра найнявши працівника. Майстер подав до Агентства і Заводу про відшкодування ними збитків і компенсацію моральної шкоди солідарно. А Завод пред'явив Агентству вимоги про компенсацію шкоди, заподіяної діловій репутації Заводу. Агентство стверджує що договір доручення не припинився.

Дайте правову оцінку доводам сторін. Як вирішити справу?

№4. Під час огляду в комісійному магазині комп'ютера покупець випадково пошкодив його. Комісіонер виявив пошкодження лише кілька днів пізніше. Оскільки комп'ютер за ціною, погодженою з комітентом, продати не вдалось у зв'язку з пошкодженням, магазин знизив ціну і продав комп'ютер вдвічі дешевше, ніж було передбачено договором. Комітент почав вимагати виплати всієї суми вартості комп'ютера, визначеної договором, а також відмовився виплачувати комісіонеру винагороду, оскільки останній виконав свої зобов'язання не належним чином. Комісійний магазин виплатив комітенту вартість комп'ютера за ціною його фактичної реалізації і утримав комісійну винагороду.

Комітент звернувся до суду. Вирішіть справу.

Практичні завдання:

(заняття 2)

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Сторони уклали договір управління грошовими коштами, за яким установник передав управителю, що не є фінансовою установою, грошові кошти з метою придбання за їх рахунок векселя з наступним його продажем в інтересах установника управління.

У зв'язку з прострочкою виконання зобов'язань управителя перед установником останній подав позов про стягнення суми заборгованості. Відповідач (управитель) подав зустрічний позов про визнання договору управління недійсним, з огляду суперечності його змісту вимогам п. 2 ст. 1030 ЦК, в якому забороняється використання грошових коштів в якості предмету договору управління майном.

Вирішіть справу.

№2. За договором управління майном в управління передано належний установникові на праві власності житловий будинок на користь вигодонабувача з правом безоплатного проживання в будинку строком десять років. Через один рік після укладання договору установник управління майном продав будинок іншій особі. Новий власник будинку пред'явив позов до суду про визнання недійсним цього договору і позбавлення права вигодонабувача проживати в спірному будинку.

Наведіть умови дійсності довірчого управління майном.

№3. За заповітом спадкодавець гр. А. передав гр. Б в управління нерухоме майно (житловий будинок) в інтересах вигодонабувача - гр. В. на строк 25 років після відкриття спадщини, що після смерті заповідача перейшло у власність спадкоємця - гр. Г.

У зв'язку з передачею власником житлового будинку в оренду третім особам (наймачам) гр. Б. пред'явив позов про усунення перешкод у здійсненні права довірчого управління на спірне нерухоме майно.

Які підстави виникнення довірчого управління майном? Вирішіть справу.

Реферати: «Правова природа посередницьких договорів у цивільному праві України та Європейського Союзу», «Агентський договір у праві України та ЄС: порівняльно-правовий аналіз», «Договір комісії та договір доручення як форми посередництва: особливості правового регулювання в Україні та ЄС», «Правове регулювання комерційного посередництва у праві Європейського Союзу та перспективи його імплементації в Україні», «Непоіменовані посередницькі договори у праві України та ЄС: проблеми правової кваліфікації».

Термінологічне завдання: договір доручення, договір комісії, договір консигнації, агентський договір, договір управління майном, довірче управління майном, довірча власність.

Питання для самоконтролю:

1. Які умови виконання доручення?
2. Які істотні умови договору доручення та момент його укладення?
3. Відмежуйте договір доручення від договору комісії та агентського договору.
4. Як співвідносяться довіреність і договір доручення?
5. Сформулюйте визначення поняття та ознаки договору комісії.
6. Що є предметом договору комісії?
7. Який порядок виконання договору комісії?
8. Які підстави та порядок розірвання договору комісії?
9. Наведіть ознаки договору управління майном.
10. У чому спільне і відмінне між англо-американським інститутом трасту та передбаченим ЦК України договором управління майном та правом довірчої власності?
11. Які істотні умови договору управління майном?
12. З якого моменту договір управління майном вважається укладеним?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23 лютого 2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.

4. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14 грудня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#n1134>.
5. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю: Закон України від 19.06.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-15#Text>.
6. Правила комісійної торгівлі непродовольчими товарами: Наказ Міністерства зовнішніх економічних зв'язків України №37 від 13.03.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0079-95#Text>.
7. Албу А.А. Цивільно-правове регулювання управління майном: монографія. Івано-Франківськ, 2017. 201 с.
8. Буяджи Г.В. Траст: сучасність, перспективи: монографія. Київ: Алерта, 2018. С. 554.
9. Буяджи Г.В. Особливості управління цінними паперами в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №5. С. 9-12.
10. Васильєва В.А. Цивільно-правове регулювання діяльності з надання посередницьких послуг. Монографія. Івано-Франківськ, 2006. 346с.
11. Дрішлюк А.І. Агентський договір: цивільно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.03. Одеса. 2003. 20 с.
12. Ізбаш О.О. Поняття та зміст договору управління майном. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №10. С. 735-738. URL: http://lsej.org.ua/10_2023/178.pdf
13. Колосов Р.В. Договір комісії і агентський договір у цивільному праві: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2004.
14. Майданик Р. А. Довірча власність у цивільному праві України (формування, порівняльний аналіз і поняття). *Українське комерційне право*, 2004. № 5. С 37-57.
15. Пилипенко І.С., Манукян А.К., Пашкова Н.В. Правова природа договору управління майном. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №5. С. 220-224. URL: http://lsej.org.ua/5_2022/51.pdf
16. Саванец Л. Довіреність та договір доручення: порівняльно-правовий аналіз. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. №4 (24). С. 112 – 118. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/41973/1/Саванець.pdf>
17. Сибіга О.М. Договір комісії за Цивільним кодексом України: монографія. Харків: Право, 2010. 184 с.
18. Січко Д.С., Науменко М.І. Правова природа інституту довірчого управління майном. *«Молодий вчений»*. 2018. №12 (64). С. 193-197.
19. Федорченко Н. В. Договір доручення: Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. К., 2004. 21 с.
20. Федорченко Н.В. Договірні зобов'язання з надання послуг: проблеми теорії і практики. К.: Юрінком Інтер. 2015. 328 с.
21. Цюра В.В. Теоретичні питання інституту представництва в цивільному праві України: монографія. К.: ФОП Мельник А.А., 2016. 492 с.
22. Цюра В.В. Представництво, посередництво, комісія та агентування: співвідношення правових понять. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С.

84-88.

23. Чмихов Ю.А. Цивільно-правове регулювання договору про надання ріелторських послуг: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.03. Івано-Франківськ. 2017. 20 с.

24. Шутяк Дмитро Особливості цивільно-правового статусу митного посередника за законодавством України та ЄС. Університетські наукові записки. 2020. № 2-4. С. 226-233.

25. Приймаченко Д. В. Щодо діяльності митних посередників у процесі реалізації митних формальностей. Форум права. 2011. № 1. С. 802–807. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського НАН України. URL : <https://bit.ly/3rKxc0b>.

Тема № 47. Зобов'язання зі страхування в Україні та ЄС (2 години)

Методичні вказівки. Опрацювання теми потребує комплексного підходу, що поєднує аналіз національного законодавства та права Європейського Союзу, оскільки страхові правовідносини мають міжгалузевий характер і водночас відображають сучасні тенденції гармонізації приватного права. Насамперед здобувачам необхідно звернутися до положень Цивільного кодексу України та Закону України «Про страхування», які визначають загальні засади виникнення, змісту та припинення страхових зобов'язань, а також встановлюють вимоги до учасників страхових відносин. Окрему увагу слід приділити ролі Національного банку України як регулятора страхового ринку, зокрема у сфері ліцензування, нагляду та застосування заходів впливу.

При вивченні навчального матеріалу доцільно виходити з розуміння договору страхування як різновиду цивільно-правового договору, що характеризується ризиковим характером. Рекомендується проаналізувати істотні умови договору страхування, серед яких ключове значення мають страховий ризик, страховий випадок, страхова сума та страхова премія, а також з'ясувати їх юридичне значення для належного виконання зобов'язання. Важливо також розкрити права та обов'язки сторін договору страхування.

У контексті порівняльного аналізу здобувачам варто дослідити підходи права ЄС, зокрема положення Directive 2009/138/EC (Solvency II), яка закріплює сучасну модель регулювання страхового ринку, орієнтовану на оцінку ризиків, платоспроможність страховиків та належне корпоративне управління.

Питання для обговорення:

1. Поняття та сутність договору страхування. Класи страхування.
2. Учасники (суб'єкти) зобов'язань по страхуванню.
3. Укладення договору страхування та його умови.
4. Права та обов'язки сторін за договором страхування.
5. Припинення і недійсність зобов'язань по страхуванню.
6. Загальна характеристика Директиви 2009/138/EC (Solvency II).

Реферати:

«Правова природа договору страхування в Україні та країнах ЄС: порівняльно-

правовий аналіз», «Особливості правового регулювання страхового ринку в Україні відповідно до Закон України «Про страхування» та його гармонізація з Directive 2009/138/EC (Solvency II)», «Перестраховання як інструмент забезпечення фінансової стабільності страховика: правове регулювання в Україні та ЄС», «Класи страхування в Україні та їх відповідність європейській моделі страхового регулювання».

Термінологічне завдання: страхування, добровільне страхування, обов'язкове страхування, страхувальник, страховик, вигодонабувач, застрахована особа, страховий брокер, перестраховий брокер, страховий агент, субагент, додатковий страховий агент, страховий продукт, страхова премія, страхова виплата, співстрахування, перестраховання, аварійний комісар, актуарій, страховий поліс, страховий випадок, франшиза, суброгація.

Практичні завдання:
(заняття 1)

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Громадянин К. уклав договір добровільного страхування автомобіля (КАСКО). Внаслідок ДТП транспортний засіб було пошкоджено. Страхувальник повідомив страхову компанію про страховий випадок через 5 днів після події, оскільки перебував на лікуванні. Страховик відмовив у виплаті страхового відшкодування, посилаючись на умову договору, яка передбачає обов'язок повідомлення протягом 24 годин.

Визначте, чи є ДТП страховим випадком. Оцініть правомірність відмови страховика. Чи можуть умови договору обмежувати права страхувальника порівняно із законом? Яке рішення повинен прийняти суд у разі спору?

№2. Громадянка М. уклала договір добровільного медичного страхування, не повідомивши страховика про наявність хронічного захворювання. Через два місяці після укладення договору вона звернулася за страховою виплатою у зв'язку з ускладненням цього захворювання. Страховик відмовив у виплаті, посилаючись на подання недостовірної інформації.

Які обов'язки страхувальника при укладенні договору страхування? Чи має страховик право відмовити у виплаті? Які правові наслідки можливі для сторін договору? Визначте правову позицію суду.

№ 3. Водій А. уклав договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності. Внаслідок ДТП було завдано шкоди на суму, що перевищує ліміт страхової виплати. Потерпілий вимагає стягнути різницю безпосередньо з водія.

Які межі відповідальності страховика? Хто зобов'язаний відшкодувати шкоду понад страховий ліміт? Який порядок задоволення вимог потерпілої особи? Проаналізуйте співвідношення деліктного та страхового зобов'язання.

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть визначення поняття та ознаки договору страхування.
2. Наведіть класифікацію страхових зобов'язань.
3. Які вимоги пред'являє законодавець до страховика?
4. Хто такі страхові посередники?
5. Визначте відмінності між поняттями «страховий ризик» та «страховий випадок».
6. Визначте відмінності між поняттями «суброгація» та «регрес».
7. Які підстави визнання договору страхування недійсним?
8. Які підстави припинення страхового зобов'язання?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про страхування: Закон України від 18 листопада 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>
3. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14 грудня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#n1134>.
4. Директива № 2009/138/ЄС від 25.11.2009 Директива Європейського Парламенту і Ради 2009/138/ЄС від 25 листопада 2009 року про започаткування та ведення діяльності у сфері страхування та перестраховування (Платоспроможність II) (нова редакція. URL: https://zakononline.ua/documents/show/519842_755380
5. Аномалії в цивільному праві України: Навч.-практ. посібник // Відп. ред. Р. А. Майданик. Київ: Юстініан, 2007. (Серія «Аномалії цивільного права»). 912 с.
6. Кудрявська Н.В. Сутність і класифікація страхового посередництва: європейський та український досвід. Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. 2018. №2. С. 125–131.
7. Кудрявцев В. Страхування як спосіб забезпечення виконання зобов'язань за кредитним договором. Підприємництво, господарство і право. 2017. №2. С. 29–33.
8. Максимов О.М., Бондар О.С. Загальна характеристика договору страхування за цивільним законодавством України. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. №11. С. 226-228. URL: http://sej.org.ua/11_2022/51.pdf
9. Міловська Н. В. Договірні зобов'язання зі страхування у цивільному праві України: проблеми теорії та практики: монографія. К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2019. 488 с.
10. Міловська Н. В. Теоретичні засади цивільно-правового регулювання договірних відносин зі страхування. Автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2019.
11. Міловська Н. В. Структура механізму правового регулювання договірних страхових відносин. Право і суспільство. 2018. № 3–1. С. 98–104.
12. Міловська Н. В. Правова природа договору перестраховування. Юридична Україна. 2017. № 5–6. С. 19–26.
13. Міловська Н. В. Суб'єктний склад договірних зобов'язань зі страхування. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2017.

Випуск 2. Т. 1. С. 88–91.

14. Міловська Н. В. Суброгація в договірних зобов'язаннях зі страхування. Приватне право і підприємництво. Збірник наукових праць. Вип. 15, 2016 р. / Крупчан О. Д. та ін. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України, 2016. С. 98–102.

15. Міловська Н. В. Права та обов'язки страхувальника в договірних зобов'язаннях зі страхування. Приватне право і підприємництво. Збірник наукових праць. Вип. 14, 2015 р. / Крупчан О. Д. та ін. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України, 2015. С. 114–118.

16. Петечел Н.М. Правове регулювання договору медичного страхування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. Івано-Франківськ, 2021. 19 с.

17. Розпочинається імплементація директиви ЄС Solvency II щодо платоспроможності страховиків. Національний банк України. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozpochinayetsya-implementatsiya-direktivi-yes-solvency-ii-schodo-platospromojnosti-strahovikiv>

18. Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні. Національний банк України. 2021. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/White_paper_insurance_2020.pdf?v=12

19. Тимошик Н.С. Впровадження європейських стандартів у страховий менеджмент України. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/46220/1/Тимошик_стаття_2024.pdf

20. Шестакова С.О. Координація систем соціального забезпечення у сфері соціального страхування в Європейському Союзі: інституційно-правові засади. URL: https://www.researchgate.net/profile/KaterynaShestakova/publication/362755609_Social_Security_Coordination_Social_Insurance_inEuropean_Union_Institutional_and_Legal_Principles/links/643d2ff6e881690c4bdd1924/Social-Security-Coordination-Social-Insurance-in-European-Union-Institutional-and-Legal-Principles.pdf

21. European insurance legislation. European Commission: official site. 2024. URL: http://ec.europa.eu/finance/insurance/legislation/index_en.htm

22. Poltorak A., Khrystenko O., Sukhorukova A., Moroz T., Sharin O. Development of an integrated Approach to assessing the impact of innovative development on the level of financial security of households. Eastern-European of Enterprise Technologies, 2022, 1 (13-115). P. 103-112. DOI: 10.15587/1729-4061.2022.253062

23. Solvency II. European Insurance and Occupational Pensions Authority. 2024. URL: https://www.eiopa.europa.eu/browse/regulation-and-policy/solvencyii_en

Тема № 48. Зобов'язання з договорів позики, кредиту і фінансування під уступку грошової вимоги

Методичні вказівки. Вивчення цієї теми доцільно розпочинати з аналізу загальних положень про зобов'язання та договори у ЦК України, звертаючи особливу увагу на норми, що регулюють грошові зобов'язання. Здобувачам необхідно чітко розмежувати правову природу договору позики, кредитного договору та договору факторингу, встановити їх спільні та відмінні ознаки, а

також визначити місце кожного з них у системі цивільно-правових договорів.

Під час опрацювання договору позики слід зосередитися на його реальному характері, предметі, моменті укладення та особливостях нарахування процентів. Аналізуючи кредитний договір, варто звернути увагу на його консенсуальний характер спеціальний суб'єктний склад (банк або інша фінансова установа), а також на вимоги фінансового законодавства, зокрема положення Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії». Окремо необхідно дослідити правову природу договору факторингу, його змішаний характер та значення уступки права грошової вимоги як способу фінансування.

Особливу увагу слід приділити співвідношенню зазначених договорів, їх відмежуванню від суміжних правових конструкцій (наприклад, від договору купівлі-продажу майнових прав чи відступлення права вимоги), а також питанням виконання зобов'язань і відповідальності сторін.

Питання для обговорення:

Заняття 1.

1. Поняття та правова природа позики. Співвідношення позики і позички, позики і кредиту.
2. Виконання договору позики та відповідальність сторін за неналежне виконання умов договору.
3. Поняття та загальна характеристика кредитного договору.
4. Види кредиту.

Заняття 2.

1. Договір про надання споживчого кредиту.
2. Поняття і види факторингу. Його відмінність від кредитного договору та від цесії.
3. Сторони та предмет договору факторингу.
4. Зміст договору факторингу.
5. Загальна характеристика Директиви (ЄС) 2023/2225 від 18 жовтня 2023 року про кредитні договори для споживачів

Термінологічне завдання: договір позики, кредитний договір, банківський кредит, комерційний кредит, товарний кредит, споживчий кредит, договір факторингу.

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. ТОВ «Гриф» та ЗАТ «Кондор» уклали між собою договір позики, відповідно до якого ТОВ «Гриф» надавало ЗАТ «Кондор» визначену грошову суму, а останнє зобов'язувалося повернути надану в борг суму через три місяці та сплатити відсотки, визначені у договорі, як плату за користування коштами.

Позикодавець допустив прострочку і перерахував тільки частину

обумовленої договором суми позики. По настанню строку платежу ЗАТ «Кондор» звернулося до господарського суду про стягнення визначених договором сум пені за прострочку надання позики і визнання договору недійсним з підстав невідповідності чинному законодавству України. Вказаний договір є безгрошовим (безвалютним) і має всі ознаки кредитного договору, а саме оплатність, строковість, поверненість тощо.

Суд позов задовольнив. Відповідно до судового рішення ТОВ «Гриф» отримало назад надану суму коштів без відсотків за користування. У відповідь ЗАТ «Кондор» звернулося з позовом до ТОВ «Гриф» з вимогою, відповідно до ст. 1212 ЦК України, виплатити як безпідставно збережене майно, усі доходи, які могло отримати ЗАТ «Кондор», користуючись позиковими коштами.

Вирішіть справу.

№2. Іванов позичив у Романова 2 500 грн. строком на шість місяців. Усно сторони домовилися про плату за користування позикою в розмірі 0,5% від суми позики за кожен день позики шляхом нарахування пені за прострочку повернення позики.

В установленій строк позичальник грошей не повернув. Через три місяці після настання строку виконання договору позики Романов звернувся з позовом до суду про стягнення з Іванова 2 500 грн. суми в розмірі 0,5% пені за кожен день прострочки та 3% річних за час прострочки.

Іванов не заперечував проти сплати 2 500 грн., але відмовився від сплати пені та 3% річних за прострочку, оскільки пеня фактично приховує собою нарахування плати за користування позикою і позикодавець сам винен, що в строк не забрав гроші, які лежали у нього дома і члени сім'ї були повідомлені, що прийде Іванов і йому потрібно буде віддати гроші.

Два свідки підтвердили домовленість сторін за цим договором позики про нарахування плати за користування позикою у вигляді пені.

Вирішіть справу.

№3. К. уклав з Б. договір позики, передавши йому 1 тисячу доларів США, без зазначення строку виконання зобов'язання. В договорі було зазначено, що його предметом є «передача у користування Б. 1 000 умовних одиниць із зобов'язанням Б. їх повернути». Домовленості про укладення договору сторони досягли в усній формі, а оформили договір розпискою.

Яких порушень чинного законодавства припустилися сторони? Чи підлягає задоволенню, і в якій сумі, позов про стягнення заборгованості за таким договором позики?

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Підприємець Сидорчук уклав договір кредиту з комерційним банком «Інко». З'явившись у банк за одержанням кредиту наступного дня після встановленого договором терміну його одержання, Сидорчук сказав, що весь

кредит йому не потрібний і він візьме тільки його половину. Банк йому відмовив і запропонував узяти кредит повністю відповідно до договору.

Чи правомірні дії Сидорчука? Вирішіть справу.

№2. Підприємець Дмитрук, з метою погашення заборгованості за кредитним договором перед комерційним банком «Енергія», продав останньому грошову вимогу до підприємця Климова, термін платежу якої вже настав. Банк запропонував Климову погасити грошову вимогу. Щоб її сплатити, Климов був змушений терміново продати за зниженою ціною товар, отриманий від Дмитрука. Після цього Климов пред'явив вимогу до Дмитрука про відшкодування збитків, викликаних порушенням останнім договору, укладеного між ними при здійсненні угоди по купівлі-продажу товару, про заборону уступки вимоги.

Чи правомірна вимога Климова до Дмитрука? Чи буде дійсною уступка комерційному банку «Енергія» грошової вимоги, якщо між Дмитруком і Климовим існує угода про її заборону? Вирішіть справу.

№3. Підприємець Казаков, який займається оптовою реалізацією жіночого взуття іноземного виробництва, взяв кредит у комерційному банку «Кредит Плюс» під уступку йому свого права вимоги на одержання грошей від підприємця Волкова, що займається роздрібним продажем взуття. Право грошової вимоги комерційного банку до Волкова виникне через один місяць, у момент передачі останньому Казаковим взуття.

Після одержання взуття від Казакова Волков сплатив комерційному банку

«Кредит Плюс» грошову вимогу. При цьому виявилось, що сплачена ним сума перевищила суму боргу Казакова банку «Кредит Плюс», забезпеченого уступкою вимоги. У процесі продажу з'ясувалося, що взуття, отримане Волковим від Казакова, має невеликі дефекти. У зв'язку з цим ціну на нього довелося знизити. Волков поніс збитки і звернувся до комерційного банку «Кредит Плюс» з вимогою повернення суми, що перевищує суму боргу, забезпечену уступкою вимоги.

Чи правомірна вимога Волкова до комерційного банку «Кредит Плюс»? Коли перейшло до комерційного банку «Кредит Плюс» право на уступку майбутньої грошової вимоги? Вирішіть справу.

Питання для самоконтролю:

1. Що є предметом договору позики?
2. Які вимоги до форми договору позики передбачені ЦК України?
3. У яких випадках позика може бути безпроцентною?
4. Який порядок повернення позики?
5. Які наслідки порушення договору позичальником?
6. Які підстави для оспорювання договору позичальником?
7. Які відмінності між кредитним договором та договором позики.
8. Назвіть основні види кредиту.
9. Наведіть поняття споживчого кредиту.

10. Наведіть види договору факторингу.
11. Назвіть особливості договору факторингу.
12. Назвіть права фактора в залежності від виду договору факторингу.

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14 грудня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#n1134>
3. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.
4. Про іпотеку: Закон України від 5 червня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text>.
5. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18 листопада 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1255-15#Text>.
6. Про споживче кредитування: Закон України від 15 листопада 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text>.
7. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України №1 від 24.11.2014 р.«Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з кредитних договорів».
Вісник господарського судочинства. 2015. №1. Ст.46.
8. Про впорядкування діяльності кредитних посередників у сфері споживчого кредитування на ринку банківських послуг: Постанова Правління НБУ №50 від 08.06.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0050500-17#Text>.
9. Судова практика розгляду цивільних справ, що виникають з кредитних правовідносин. URL: [https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/1E6E164907ADC7BBC2257B7C0_04A74D2](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/1E6E164907ADC7BBC2257B7C0_04A74D2).
10. Амеліна А.С., Давиденко О.В. Кредитний договір. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №3. С. 84-87. URL: http://lsej.org.ua/3_2021/21.pdf
11. Бабаскін А. Ю. Предмет кредитного договору у цивільному праві України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер. Право. 2017. Вип.47. т. 1. С. 97-100.
12. Безклубий І. А. Банківські правочини: цивільно-правові проблеми: Монографія. К.: Київський університет, 2005.
13. Безклубий І.А. До питання про юридичну природу договору факторингу.
Підприємництво, господарство і право. 2005. №3.
14. Безклубий І.А. Ознаки банківського правочину. *Право України*. 2012. №9. С. 156-166.
15. Білько О.П. Роженюк О.О. Сучасні тенденції кредитних правовідносин в Україні. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 1. С. 235–240.
16. Власюк С.А. Бондаренко Н.В. Сучасний стан та основні тенденції

розвитку споживчого кредитування в Україні. *Університетські наукові записки*. 2015. № 4. С. 55–63.

17. Вовчак О.Д. Антонюк О.І. Споживче кредитування в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку в умовах фінансово-економічної нестабільності. *Європейські перспективи*. 2016. Вип. 2. С. 148–157.

18. Воробйова В. І., Гуденко Д. О. Проблемні питання визначення поняття та правової природи договору факторингу. *Юридичний науковий електронний вісник*. 2020. №2. С.106 – 109. URL: http://lsej.org.ua/2_2020/29.pdf.

19. Гаврилко Т.О. Банківське кредитування в Україні: стан і перспективи розвитку. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 31. С. 152–156.

20. Дроздова Н.В. Договори про надання фінансових послуг у цивільному праві України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К, 2005.

21. Іваницький А. В. Співвідношення договору факторингу з окремими видами договорів в Україні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 4. URL : http://apnl.dnu.in.ua/4_2019/12.pdf

22. Кривенда О. В. Окремі аспекти поняття і правової природи позикових відносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2001. № 9.

23. Кривенда О. В. Визнання договору позики безгрошовим (безвалютність позики). *Підприємництво, господарство і право*. 2001. №11.

24. Кривенда О. В. Цивільно-правове регулювання позикових відносин в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. - К., 2003. - 22 с.

25. Муляр М.С. Цивільно-правове регулювання споживчого кредитування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2019. 19 с.

26. Моїсеєнко Ю.М. Форми захисту цивільних прав сторін договору банківського вкладу (депозиту). *Проблеми законності*. 2017. Вип.136. С.56-63.

27. Янишен В. П. Договір позики: спірні питання форми та предмета. *Теорія і практика правознавства*. 2018. № 2 (14). URL : <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/>

Тема 49. Зобов'язання з договорів банківського рахунка і банківського вкладу. **Розрахункові зобов'язання**

Методичні вказівки. Договір банківського рахунку та банківського вкладу – це договори, які опосередковують відносини з відкриття та обслуговування рахунків, що виникають у банківській сфері. Згідно чинного законодавства банки мають право відкривати своїм клієнтам вкладні (депозитні) та поточні рахунки. Вкладний (депозитний) рахунок - це рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей, що передаються клієнтом банку в управління на встановлений строк та під визначений процент відповідно до умов договору. Поточний рахунок є рахунком, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей та для здійснення усіх видів операцій за цим рахунком відповідно до умов договору та вимог законодавства України. Відкриття та обслуговування зазначених рахунків опосередковується договорами банківського вкладу та банківського рахунку.

Розрахункові правовідносини складаються між учасниками цивільного обороту у зв'язку з виконанням платежем виключно грошових зобов'язань. Розрахункові відносини (розрахунки) входять у зміст грошового зобов'язання та спрямовані на його

виконання. Об'єктом розрахункових правовідносин є дії щодо здійснення грошового платежу.

Вивчення даної теми передбачає глибокі знання здобувачами чинного законодавства, практики його застосування, юридичної літератури, основних понять та спеціальної термінології. В силу значного обсягу учбового матеріалу та його складності студентам необхідно також приділити увагу самостійній підготовці.

Заняття 1.

Питання для обговорення:

1. Загальнотеоретична характеристика договору банківського рахунка.
2. Порядок відкриття банківських рахунків.
3. Особливості виконання договору банківського рахунка (списання та зарахування коштів з рахунка клієнта).
4. Зміна та розірвання договору банківського рахунка.
5. Відповідальність банку за порушення договірних зобов'язань.
6. Договір рахунку умовного зберігання (ескроу): поняття та особливості.
7. Договір платіжного рахунку.

Термінологічне завдання: банківський рахунок, вкладний (депозитний) рахунок, поточний рахунок, кореспондентський рахунок, договір банківського рахунка, договір рахунка умовного зберігання (ескроу), договір платіжного рахунку, банківська таємниця, договір банківського вкладу (депозиту), облікова ставка, ощадна книжка, ощадний (депозитний) сертифікат, розрахунок, розрахункові відносини, готівкова форма розрахунків, готівкові кошти, безготівкові розрахункові правовідносини, акредитив, розрахунковий чек, платіжна послуга, надавач платіжної послуги, платіжна операція, договір про надання платіжних послуг.

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Підприємець Романчук, який займається закупівлею в Греції парфумерної продукції і доставкою її в Україну для продажу, відкрив валютний рахунок у комерційному банку «Промбанк». При відкритті рахунку працівник банку не повідомив Романчука, що з Грецією в них немає кореспондентських відносин. Романчук, віддавши розпорядження банку про перерахування певної суми коштів у банк Греції на його рахунок, виїхав туди за черговою партією продукції. Однак гроші «Промбанком» банку Греції перераховані не були, а операція з закупівлі продукції зірвалася. Романчук потерпів збитки. Прибувши в Україну, Романчук звернувся до суду з вимогою про відшкодування «Промбанком» всіх збитків, заподіяних йому неперерахуванням коштів на його рахунок у грецькому банку.

Чи підлягає задоволенню вимога Романчука? Вирішіть справу.

№2. Підприємець Гриценко, що має рахунок у комерційному банку «Символ», віддав розпорядження останньому про перерахування коштів з його рахунку на рахунок підприємця Руденка, що знаходиться в іншому банку. Про переказ грошей Гриценко повідомив Руденку. Через два тижні Руденко пред'явив претензію до Гриценка про неотримання від нього грошей і зажадав сплатити збитки, які він поніс через зірвану внаслідок відсутності коштів торговельну угоду. Гриценко, у свою чергу, висунув вимогу до комерційного банку «Символ» про відшкодування збитків, що

виникли через прострочення в перерахуванні коштів з його рахунку на рахунок Руденка. Банк відмовився платити.

Чи правомірною вимога Гриценка до банку «Символ»? Чи підлягає задоволенню вимога Руденка до Гриценка?

№3. Підприємство «Бета» здійснило безготівковий платіж на користь контрагента. Кошти були списані з рахунку платника, але на рахунок отримувача надійшли лише через три банківські дні. Отримувач вимагає від банку компенсації збитків, пов'язаних із простроченням.

Коли вважається виконаним платіжний обов'язок? Хто несе відповідальність за затримку платежу? Які правові наслідки можливі для банку? Який порядок захисту прав отримувача коштів?

№4. Банк в односторонньому порядку розірвав договір банківського рахунка з клієнтом, повідомивши його за 3 дні до закриття рахунка. Клієнт вважає такі дії незаконними.

За яких умов банк має право розірвати договір банківського рахунка? Чи дотримано вимоги законодавства у цій ситуації? Які правові наслідки виникають у разі незаконного припинення договору? Які способи захисту прав клієнта можливі?

Заняття 2.

1. Загальнотеоретична характеристика договору банківського вкладу.
2. Види вкладів (депозитів).
3. Права та обов'язки сторін договору банківського вкладу.
4. Поняття та форми розрахунків в Україні.
5. Поняття та види платіжних послуг.
6. Договір про надання платіжних послуг.
7. Розрахунки за акредитивом.
8. Розрахунки із застосуванням розрахункових чеків.

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Громадянин П. уклав договір строкового банківського вкладу строком на 12 місяців. Через 6 місяців він звернувся до банку з вимогою достроково повернути вклад у зв'язку з погіршенням матеріального становища. Банк відмовив, посилаючись на умови договору.

Чи має вкладник право на дострокове повернення вкладу? Які правові наслідки передбачені для банку у разі відмови? Чи можуть умови договору обмежувати права вкладника? Проаналізуйте співвідношення норм ЦК України та спеціального законодавства.

№2. Павленко вклав гроші у банк на шість місяців, обумовивши розмір відсотка, виплачуваного наприкінці строку. Через місяць після укладення договору банк зменшив процентну ставку на депозит Павленка. А через кілька днів з результатів аудиторської перевірки стало відомо, що умови забезпечення повернення внеску погіршилися: знизився розмір чистих активів банку і немає прибутку від його річної діяльності. Павленко звернувся до комерційного банку з вимогою розірвання договору, повернення внеску, виплати йому відсотків у розмірі, встановленому у договорі.

Чи правомірною вимога Павленка до комерційного банку? Який розмір відсотків виплачується при розірванні строкового договору при нормальній роботі банку? Чи правомірні дії банку по зменшенню процентної ставки?

№3. Грошові кошти на поточному рахунку клієнта були арештовані в установленому законом порядку, однак сума їх була недостатньою для виконання відповідного рішення суду. Клієнт і банк уклали до договору банківського рахунку додатковий договір, за яким банк за окрему винагороду зобов'язався направляти всі кошти, які над ходитимуть від третіх осіб для зарахування на «арештований» поточний рахунок клієнта, на депозитний рахунок цього клієнта в іншому банку.

Як має діяти банк, який обслуговує рахунок, кошти на якому арештовані і сума яких недостатня для виконання рішення суду, в разі надходження від третіх осіб коштів для зарахування на такий рахунок?

Дайте юридичну оцінку додатковому договору, укладеному банком і клієнтом. Кваліфікуйте дії клієнта та банку щодо виконання такого додаткового договору.

Питання для самоконтролю:

1. Визначте поняття договору банківського рахунка.
2. Який порядок укладення договору банківського рахунка?
3. Які операції за рахунком виконуються банком?
4. Які підстави обмеження права розпоряджання рахунком?
5. Які підстави списання грошових коштів з рахунка?
6. Які правові наслідки порушення договору банківського рахунка?
7. Які підстави розірвання договору банківського рахунка?
8. Які особливості договору рахунка умовного зберігання (ескроу)?
9. Дайте визначення договору платіжного рахунка.
10. Які особливості та зміст договору платіжного рахунка?
11. Які механізми цивільно-правового захисту прав вкладників і інших клієнтів банку?
12. Яке правове регулювання готівкових і безготівкових розрахунків в Україні?
13. Які основні види безготівкових розрахунків?
14. Дайте визначення понять «платіжна послуга», «надавачі платіжних послуг», «платіжні операції».
15. Які види платіжних послуг передбачені чинним законодавством?
16. Який правовий статус надавачів платіжних послуг?
17. Який порядок виконання платіжних операцій?
18. Який порядок виконання акредитива?
19. Які відповідальність банку за порушення умов акредитива?
20. Які особливості розрахунків із застосуванням чеків?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14 грудня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#n1134>
3. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.
4. Про платіжні послуги: Закон України від 30 червня 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>.

5. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23 лютого 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text>.
6. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, держаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06 грудня 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.
7. Про обіг векселів в Україні: Закон України від 05 квітня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2374-14#Text>.
8. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05 жовтня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>.
9. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами: Постанова Правління НБУ №516 від 03.12.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03#Text>
10. Положення про порядок емісії та еквайрингу електронних платіжних інструментів: Постанова Правління НБУ №164 від 29.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0164500-22#n7>
11. Положення про порядок здійснення банками операцій за акредитивами: Постанова Правління НБУ №514 від 03.12.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1213-03#Text>.
12. Безклубий І. А. Банківські правочини: цивільно-правові проблеми: Монографія. К.: Київський університет, 2005.
13. Безклубий І.А. Ознаки банківського правочину. *Право України*. 2012. №9. С. 156-166.
14. Безклубий І.А. Правова природа договору банківського рахунка. *Вісник господарського судочинства*. 2005. №9. С. 125-133.
15. Білоус Ю. І. Суб'єктний склад договору умовного депонування (ескроу) в Україні та іноземних країнах: порівняльно-правовий аспект. *Часопис цивілістики*. 2020. №Випуск 36. С. 35 – 39. URL: <http://chascyvil.onua.edu.ua/index.php/chc/article/view/198/91>
16. Гордійчук М.В. Правове регулювання електронних платежів. *Юридичний науковий електронний журнал*. №4. 2025. URL: http://lsej.org.ua/4_2025/61.pdf
17. Гладь Ю.О. Відступлення права вимоги кредитора за договором банківського вкладу третім особам. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 4. С. 107-110.
18. Калашнікова О. О. Договір банківського рахунку як різновид банківських правочинів. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 1.
19. Колодій І.М. Договір ескроу: зарубіжний досвід та специфіка вітчизняного правового регулювання. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики*. 2017. № 1(3). С.25-29.
20. Матківська Т. Я., Попович О. В. Проблеми та шляхи вдосконалення обліку операцій з грошовими коштами. *Економіка, фінанси, право*. 2020. № 7. С. 40–43. *Бібліогр.* : с. 42–43.
21. Моїсеєнко Ю.М. Форми захисту цивільних прав сторін договору банківського вкладу (депозиту). *Проблеми законності*. 2017. Вип.136. С.56-63.
22. Панова Л. Договір банківського рахунку: історико-правовий екскурс. *Право України*. 2017. №17. С140-150.
23. Печений О. Поняття та класифікація грошових зобов'язань у контексті положень нового Цивільного кодексу України. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 4.

24. Таргоній Ю.Я. Ознаки договору рахунка умовного зберігання (ескроу) за законодавством України. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства*. 2022. Вип. 60. 175-183. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/apiclu/article/view/6438/7449>

25. Хірс Я.О. Цивільно-правове регулювання розрахункових відносин за законодавством України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2011. 18 с.

26. Школьнік В.В. правова природа біткоїна як особливого об'єкта цивільного права. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. №52.

27. Юдін О.Ю. Поняття та ознаки безготівкових розрахунків в національній та іноземній валюті, криптовалюти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №4. С. 271-275.

Тема 50. Зобов'язання з договору простого товариства та з установчого договору в Україні та країнах ЄС (2 години)

Методичні вказівки. Розвиток економічних і соціальних потреб породжує необхідність об'єднання майна і діяльності людей для досягнення ними спільної мети. Таке добровільне об'єднання являє собою договір учасників, що взаємно зобов'язує їх до певних дій (щодо передачі майнових вкладів і подальшої узгодженої діяльності), тобто тягне за собою виникнення між ними зобов'язально-правових відносин. Учасники, які здійснюють спільну діяльність, ставлять одну й ту саму мету (побудувати будинок, школу), для досягнення якої вони об'єднують свої спільні зусилля і вносять певні майнові вклади.

Згідно з ЦК за договором про спільну діяльність сторони (учасники) зобов'язуються спільно діяти без створення юридичної особи для досягнення певної мети, що не суперечить законові. При цьому спільна діяльність може здійснюватися як на основі об'єднання вкладів (просте товариство), так і без об'єднання вкладів. При вивченні даної теми слід мати на увазі, що законодавець розрізняє такі поняття як «просте товариство» і «спільна діяльність», що не завжди враховується на практиці.

Договір простого товариства укладається для здійснення його учасниками спільної підприємницької діяльності без створення юридичної особи. Істотною умовою цього договору є погодження його учасниками спільної мети - одержання прибутку.

Учасники договору про спільну діяльність без об'єднання вкладів мають спільну мету, відмінну від одержання прибутку (будівництво будинку для наступного проживання в ньому, наукове і творче співробітництво в процесі створення твору науки, техніки тощо).

Здобувачам слід мати на увазі, що наявність спільної для всіх учасників мети - головна кваліфікуюча ознака договору про спільну діяльність. Договір про спільну діяльність та договір простого товариства мають багато спільних рис, однак їх не можна ототожнювати: уклавши договір простого товариства, сторони об'єднують свої вклади та інші майнові внески для спільної мети, утворюючи при цьому спільну власність, у той час як учасники спільної діяльності діють без такого об'єднання.

Відповідно до ЦК України за засновницьким договором засновники зобов'язуються створити юридичну особу, визначають порядок їх спільної діяльності щодо її створення, умови передання їй свого майна (ч. 2 ст. 88 ЦК). Засновницьким договором визначаються також умови розподілу між учасниками прибутку та збитків, участі в діяльності юридичної особи, виходу засновників зі складу товариства.

При вивченні даного питання, слід мати на увазі, що в засновницькому договорі, як і

договорі простого товариства, учасники мають спільну мету. Тому всі сторони в договорі іменуються засновниками (учасниками). За загальним правилом учасниками можуть виступати фізичні та юридичні особи. Однак на відміну від простого товариства результатом укладання і виконання засновницького договору є поява нового суб'єкта права - юридичної особи, у той час як укладаючи договір простого товариства сторони не мають на меті створення нового суб'єкта.

Питання для обговорення:

1. Загальна характеристика договору про спільну діяльність.
2. Поняття та зміст договору простого товариства.
3. Правовий режим майна товаришів та ведення спільних справ товариства.
4. Відповідальність товаришів по загальних зобов'язаннях.
5. Припинення договору простого товариства.

Реферати: «Особливості обліку договорів про спільну діяльність».

Термінологічне завдання: договір про спільну діяльність, договір простого товариства, установчий договір.

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Акціонерне товариство, кооператив і комунальне підприємство уклали договір про спільну діяльність по будівництву та наступній експлуатації житлового будинку для своїх працівників. У відповідності з цим договором спільні справи повинні були вирішуватись товаришами спільно, а їхні частки визнавались рівними (по 20 квартир кожному). Після того, як будівництво розпочалося, виявилось, що необхідної кількості грошових коштів немає. Кооператив, що згідно договору товариства вів бухгалтерський облік спільного майна учасників, домовився про залучення до будівництва нових пайщиків з передачею їм 6 квартир. При розподілі квартир після завершення будівництва акціонерне товариство відмовилося передавати новим пайщикам квартири з числа тих, що належать йому. У свою чергу кооператив і підприємство заявили, що готові передати квартири, але лише по дві. Нові пайщики заявили, що їм байдужі взаємовідносини між їхніми товаришами, і вони готові отримати квартири з числа тих, що належать будь-якому з товаришів.

Вирішіть спір. Наведіть аргументи для кожної із сторін

№ 2. За договором про спільну діяльність, укладеному між підприємством «Мода» і товариством з обмеженою відповідальністю «Аваль» на 5 років, перше надало в якості внеску будинок красильного цеху разом з усім необхідним обладнанням, а також 15 тонн барвників, а друге - свою комерційну репутацію, трудові зусилля співробітників по реалізації продукції цеху і ноухау по забарвленню трикотажних виробів. Частки учасників в спільному майні не визначалися.

Що ж стосується видатків і збитків, а також доходів, то вони розподілилися між товаришами порівну. Через два роки успішної роботи підприємство вирішило вийти з договору.

При цьому товариство наполягало на передачі йому в якості компенсації за дострокове розірвання договору половини будинку красильного цеху, посилаючись на те, що ноу-хау вже стало відомо підприємству та успішно ним використовується.

Підприємство навпаки вважало, що вклад товариства був несуттєвим, вимагало повернення будинку і готове було сплатити за використання ноу-хау грошову суму.

Вирішіть справу. Який порядок припинення договору простого товариства?

Чи може частка участі в прибутках і збитках бути іншою, ніж частка у спільному майні?

№ 3. Акціонерне товариство «АРС» уклало договір простого товариства з трьома текстильними підприємствами. Метою договору було будівництво фарбувального цеху на земельній ділянці, яка знаходиться у власності товариства. Однак, на цій ділянці знаходились гаражі, збудовані за згодою товариства. Не дочекавшись спільного рішення учасників, товариство приступило до зносу гаражів і причинило значний збиток їх володільцям, які звернулись до суду.

В ході судового розгляду з'ясувалось, що при зносі гаражів ніяких спеціальних повноважень на ведення справ від імені товариства не було, і тому решта учасників товариства повинні бути звільнені від відповідальності.

Довіреність товариству як учаснику, якому було доручено вести спільні справи, була видана вже після завершення процедури зносу гаражів.

Однак, повноваження товариства, згідно цієї довіреності, були обмежені діями, майнові наслідки яких не повинні перевищувати визначеного ліміту. Даний ліміт при зносі гаражів був перевищений.

Яке рішення повинен винести суд? Чи зміниться рішення, якщо згадана довіреність була видана до початку зносу гаражів?

Як бути, якщо знесення гаражів здійснювала спеціалізована організація за договором, укладеним «АРС»?

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть визначення та основні ознаки договору про спільну діяльність.
2. Які види договору про спільну діяльність?
3. Наведіть визначення та основні ознаки договору простого товариства.
4. Що може бути вкладом учасників за договором простого товариства?
5. Який правовий режим загального майна товаришів?
6. Хто здійснює ведення спільних справ учасників за договором простого товариства?
7. Який порядок відшкодування витрат і збитків, пов'язаних із спільною діяльністю учасників товариства?
8. Наведіть підстави та правові наслідки розірвання договору про спільну

діяльність.

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.
3. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19 березня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
4. Про затвердження положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземних інвесторів: Постанова КМ України від 30.01.1997 року № 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112-97-%D0%BF#Text>
5. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01 липня 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text>
6. Блажівська О.Є. Договір про спільну діяльність : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2007. 20 с.
7. Габріадзе М.Р. Особливості цивільно-правового регулювання спільної діяльності. Право і суспільство. 2020. №3. С.62-67. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/3_2020/11.pdf.
8. Гуцуляк В.К. Договір про спільну діяльність як дієвий інструмент післявоєнної відбудови та відновлення об'єктів інфраструктури України. *Нове українське право*. 2022. Вип. 2. С. 36-43. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/229/208>
9. В.К. Класифікація договорів про спільну діяльність. *Нове українське право*. 2023. Вип. 3. С. 16-21. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/476/427>
10. Махінчук В. Договір про спільну діяльність у здійсненні підприємницької діяльності. Митна справа. 2013. № 5(89). С. 224–228.
11. Резнікова В.В. Договір про спільну господарську діяльність: поняття, ознаки та види. Економіка та право. 2013. № 2. С. 35–39.
12. Стасів А.П. Договір про спільну діяльність як підстава діяльності щодо розробки та реалізації інновацій: основні характеристики, різновиди. *Law & Society*. № 5 (2022). С. 88–100. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/lsp/article/view/6533>.
13. Стасів А.П. Цивільний договір – правовий регулятор відносин щодо створення та реалізації інновацій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. Випуск 72: частина 2. 2022. С. 296-301. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/267886/263672>.
14. Стасів А.П. Природа, ознаки та види цивільно-правових договірних конструкцій в сфері розробки та реалізації інновацій. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових статей*. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. № 60 (2022). С. 162–175. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/apiclu/article/view/6437/6798>.
15. Шаперенков К.В. Цивільно-правове регулювання договору простого товариства : автореф. дис... канд. юрид. Наук : 12.00.03; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2009. 16 с.
16. Юровська Г.В. Договір простого товариства у цивільному праві України :

Тема 51. Поняття, види і функції позадоговірних зобов'язань у зарубіжному праві

Методичні вказівки.

Дана тема спрямована на формування у здобувачів цілісного розуміння позадоговірного інституту цивільного права. Вивчення теми слід розпочинати з аналізу загального поняття зобов'язання, закріпленого у ЦК України, з подальшим виокремленням позадоговірних підстав їх виникнення. Особливу увагу необхідно приділити тому, що такі зобов'язання виникають не з договору, а з правопорушень або інших юридичних фактів, визначених законом.

У континентальній правовій системі вони поділяються на деліктні, квазіделіктні, а також зобов'язання з безпідставного збагачення і ведення чужих справ без доручення. Доцільно здійснити порівняльний аналіз регулювання, закріпленого у зарубіжному законодавстві. Центральне місце займають деліктні зобов'язання, які потребують дослідження їх складу та умов відповідальності. Варто також звернутися до підходів, відображених у Principles of European Tort Law, як орієнтира гармонізації деліктного права. У межах теми слід систематизувати види позадоговірних зобов'язань та визначити їх відмінності від договірних. Аналіз функцій цих зобов'язань має охоплювати компенсаційну, превентивну та відновлювальну роль. Для глибшого засвоєння матеріалу рекомендується використовувати порівняльно-правовий метод, аналіз судової практики та виконання практичних завдань.

Питання для обговорення:

Заняття 1.

1. Поняття й основні ознаки недоговірних зобов'язань, їх відмінність від договірних зобов'язань.

2. Види недоговірних зобов'язань.

3. Функції недоговірних зобов'язань.

4. Зобов'язання із заподіяння шкоди в праві ФРН, Франції, Англії та США

Реферати: «Деліктні зобов'язання у цивільному праві України та країн континентальної Європи: порівняльно-правовий аналіз», «Функції позадоговірних зобов'язань у континентальній правовій системі: компенсаційний та превентивний аспекти», «Ведення чужих справ без доручення як вид позадоговірних зобов'язань: теоретичні та практичні проблеми».

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

Проаналізуйте основні підходи, які закріплені до поняття та видів позадоговірних зобов'язань у зарубіжному праві.

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає поняття позадоговірних зобов'язань та які підстави їх виникнення у цивільному праві?

2. Які основні види позадоговірних зобов'язань виокремлюються у праві України та континентальній правовій системі?

3. У чому полягають особливості деліктних зобов'язань як центрального виду

позадовірних зобов'язань?

4. Які функції виконують позадовірні зобов'язання у цивільному праві та як вони проявляються на практиці?

5. У чому полягають основні відмінності між договірними та позадовірними зобов'язаннями?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Борисова Ю.Є. Підстави виникнення деліктних зобов'язань у цивільному праві України та США. Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. Правознавство. 2019. Т. 24. Вип. 1(34). С.193-200.
3. Капліна Г.А., Елларян А. С. Договірна та недоговірна (деліктна) відповідальність: порівняльно-правовий аналіз. Актуальні проблеми права: теорія і практика. №30. 2015. С.256-262.
4. Отрадна О.О. Недоговірні зобов'язання в цивільному праві України: навч. посібник. К., 2009. 240с.
5. Подвірна О. Проблемні питання визначення поняття та класифікації недоговірних зобов'язань у цивільному праві України. URL: <http://yuv.onua.edu.ua/index.php/yuv/article/view/1945/2041>
6. Троценко І.О. Загальний механізм та сфера застосування регламенту «РИМ II» як новітній етап розуміння природи недоговірних зобов'язань. Часопис Київського університету права. 2015. С.305-306.
7. Троценко І.О. Стан правового регулювання недоговірних зобов'язань у міжнародному приватному та цивільному праві України. Правове регулювання економіки. 2019. № 18.С.208-216.
8. Борисова Ю. Є. Підстави та умови деліктної відповідальності у цивільному праві України та США (порівняльно-правовий аналіз). URL: <https://uacademic.info/ua/document/0421U103432#!>
9. Борисова Ю. Є. Наявність вини як умова деліктної відповідальності в цивільному праві України та США. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 6. С. 84-86. (електронне фахове видання) URL: http://papjournal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/6_2017.pdf
10. Anatoliy Kostruba. Tort Law of Ukraine: Key Points. Cambridge Scholars Publishing, pp.204, 2025, https://hal.science/hal-04697735/document?utm_source=hal
11. Сахно Ю.В. Співвідношення договірної та деліктної відповідальності в цивільному праві України, Німеччини та Франції. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»

Тема 52. Зобов'язання з односторонніх правочинів та з дій у інтересах іншої особи без її доручення

Методичні вказівки. Основним джерелом виникнення цивільно-правових зобов'язань є договір. Водночас поряд із договорами підставами їх виникнення виступають і односторонні правочини, для чинності яких достатньо волевиявлення однієї особи. До таких правочинів належить, зокрема, публічна обіцянка винагороди за досягнення визначеного результату, при вивченні якої варто звернути увагу на її різновиди.

Окреме місце серед зобов'язань, що виникають із односторонніх дій, посідає

інститут ведення чужих справ без доручення. Такі зобов'язання виникають у разі необхідності вжиття невідкладних заходів для запобігання або зменшення шкоди майну іншої особи, яка не може самостійно захистити свої інтереси.

Характерною ознакою цих зобов'язань є те, що особа (гестор) діє в інтересах іншої особи (домінуса) з власної ініціативи, без будь-якого договору чи попередніх вказівок з боку останнього. Водночас положення глави 79 ЦК України не поширюються на випадки, коли такі дії здійснюються на підставі прямого припису закону (наприклад, опікунами, піклувальниками чи службовими особами, на яких покладено відповідні обов'язки).

Питання для обговорення:

Заняття 1.

1. Публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу.
2. Публічна обіцянка винагороди за результатами конкурсу.
  - а) поняття зобов'язання із публічного конкурсу.
  - б) зміна умов і відмова від проведення конкурсу.
  - в) виконання зобов'язання із публічного конкурсу.

Реферати: «Публічна обіцянка винагороди в цивільному праві України та країн ЄС: порівняльно-правова характеристика правової природи та умов виникнення зобов'язань», «Ведення чужих справ без доручення (negotiorum gestio) у праві України та континентальних правопорядках Європи: спільні риси та національні особливості регулювання», «Односторонні правочини як підстава виникнення зобов'язань: порівняльний аналіз підходів цивільного права України, Німеччини та Франції», «Правові наслідки дій в чужому інтересі без доручення: зіставлення українського законодавства та положень DCFR і PECL».

Термінологічне завдання: публічна обіцянка, конкурс, гестор, домінус.

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Гр-н О. випадково знайшов у метро гаманець, в якому виявилася візитка з домашньою адресою та фотографією гр. К. Виявилось, що гаманець дійсно належить К., якому О. його і повернув. Після цього О. випадково у газеті натрапив на оголошення про винагороду в розмірі 300 грн., обіцяну К. тому, хто знайде його гаманець. Гр-н О. звернувся до гр-на К. з вимогою про сплату винагороди, посилаючись на те, що він виконав умови публічної обіцянки винагороди, визначені К. Останній відмовився виплатити винагороду, пославшись на те, що він здійснив би її виплату, якби О. пред'явив до нього вимогу одночасно з поверненням гаманця.

Чи має право гр-н О. претендувати на одержання винагороди?

№2. До суду з позовною заявою проти АТП-11 звернулися пасажирки автобусу, що належав АТП-11, який у серпні 2024 р. слідував за маршрутом Київ - Харків. Із обставин справи виявилось, що, переїжджаючи через залізничний переїзд, автобус зіткнувся з потягом. У результаті аварії пасажирки автобусу отримали тілесні ушкодження, деякі з них стали інвалідами 2-ї та 1-ї групи. Під час слідства водій автобусу показав, що переїзд, який знаходиться у віданні Південної залізниці, був регульованим, але на той момент світлофор не працював. Тому водій, не побачивши потягу, поїхав через переїзд, у результаті чого трапилася аварія.

Вирішіть справу. На кого і в якому розмірі буде покладена відповідальність за шкоду, заподіяну здоров'ю громадян?

№3. Гончаренко 31 травня перейшов на роботу із однієї установи в іншу, оформивши перехід переведенням. Його заробітну плату перераховували на рахунок у банку як на новому місці роботи, так і на попередньому. У липні та серпні на попередньому місці роботи йому продовжували перераховувати заробітну плату. Гроші Гончаренко знімав і витрачав. У вересні із попереднього місця роботи від Гончаренка зажадали повернення грошей, що були помилково перераховані на його рахунок у липні та серпні з вини оператора, який не ввів дані про його звільнення у комп'ютер.

Чи можна звинуватити Гончаренка у безпідставному збагаченні та вимагати від нього не тільки всі кошти, що були помилково перераховані, але й відсотки на цю суму за користування чужими коштами?

№4. По телеканалі «НВТ» торговельна марка «Старт» оголосила конкурс про створення найкращого рекламного слогану спортивним товарам, що нею виробляються. Поет П. вирішив узяти участь у конкурсі, надіславши на адресу, зазначену в оголошенні, кілька варіантів рекламних слоганів.

На ім'я П. надійшов лист від торговельної марки «Старт», в якій була висловлена вдячність П. за його працю, проте вказувалося, що у зв'язку з перепрофілюванням її діяльності вона більше не займається виробництвом спортивної продукції, а відтак конкурс був скасований, про що раніше повідомлялося по радіо.

Хто виступив організатором конкурсу? Чи правомірні дії торговельної марки «Старт»? Чи може П. претендувати на виплату винагороди?

Чи змінилося б вирішення справи, якби П. у зв'язку з виконанням конкурсного завдання узяв би відпустку за свій рахунок?

Заняття 2.

1. Поняття та види дій у чужому інтересі.
2. а) поняття зобов'язання з дій в чужому інтересі.
б) елементи зобов'язання з дій в чужому інтересі.
3. Умови виникнення зобов'язань з вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення.
4. Правові наслідки здійснення дій у зв'язку з рятуванням життя та здоров'я фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи.
5. Зобов'язання у зв'язку із створенням загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи.

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. На дачній ділянці, що належала Артамонову, внаслідок недбалого зберігання речовин, які легко займаються, виникла пожежа. Вогнем були охоплені господарські споруди, а також садовий інвентар. Володілець сусідньої ділянки Іващенко став гасити пожежу всіма можливими засобами. У результаті його дій, а також допомоги сусідів пожежу вдалося загасити. Спорудам на ділянці Іващенко шкоди не було заподіяно, але сам Іващенко отримав опіки середньої тяжкості. Крім того, одяг, в якому він був, став непридатним для використання.

Упевнений, що його дії під час пожежі можуть розцінюватись як рятування майна

Артамонова, Іващенко звернувся до нього з вимогою про відшкодування вартості пошкодженого одягу, а також про стягнення витрат на лікування.

Адвокат Артамонова вважав, що заявлені вимоги не підлягають задоволенню, оскільки дії Іващенко не можуть вважатися здійсненими виключно в інтересах Артамонова, бо в першу чергу вони були вчинені з метою припинення поширення і запобігання шкоди майну самого Іващенко. Крім того, згідно з цивільним законодавством України відшкодуванню підлягає шкода, завдана особі при рятуванні від реальної загрози належного іншій особі майна, яке має істотну цінність, а вартість споруд на ділянці Артамонова була незначною. Адвокат зазначив також, що Артамонов є пенсіонером за віком і його матеріальне становище не дозволяє здійснити таке відшкодування.

Не погодившись із доводами адвоката, Іващенко звернувся до суду.

Вирішіть спір. Обґрунтуйте рішення.

№2. Повертаючись додому з роботи, пожежник Т. побачив, що з-під дверей магазину, що належить ТОВ «Весна», йде густий дим. Оскільки в магазині ніхто не відповідав на крики Т., останній вибив вітрину магазину, загасив пожежу і врятував непритомну прибиральницю магазину С, через недопалок цигарки якої виникла пожежа.

ТОВ «Весна» пред'явила вимогу до Т. про відшкодування шкоди, завдану знищенням вітрини, посилаючись на те, що товариство не уповноважувало Т. на вчинення зазначених дій. Т. в свою чергу зазначив, що рятувати чуже життя та майно від пожежі – його службовий обов'язок, тому ці відносини взагалі не можуть регулюватися цивільним правом, адже є трудовими. Т. вважав, що пожежна частина, в якій він працює, зобов'язана відшкодувати шкоду, завдану його здоров'ю, адже, рятуючи життя і майно інших від пожежі, Т. ушкодив руку і зазнав опіків, на лікування яких витратив 1500 грн.

Чиї вимоги є правомірними? Вирішіть справу по суті.

№3. Прохоров, проходячи поряд з недобудованою спорудою, побачив дівчину, яка залізла до кабіни баштового крана і збиралася стрибнути вниз. Прохорову вдалося умовити її не робити цього, але самостійно злізти з крана вона не могла. Прохоров, ризикуючи власним життям, піднявся на кран і допоміг дівчині спуститися на землю. Рятуючи її, він поранив руку гострою металевою арматурою і на два тижні отримав лист непрацездатності.

Незабаром врятована заявила своєму рятувнику претензію, що він її врятував без її згоди. Вражений такою поведінкою, Прохоров став вимагати від неї відшкодування витрат на лікування, збитків, пов'язаних із зменшенням його доходів, а також вартості пошкодженого одягу.

Чи підлягають вимоги Прохорова задоволенню? Вирішіть спір.

Питання для самоконтролю:

1. Яка правова природа публічної обіцянки винагороди?
2. Які умови виникнення зобов'язання із вчинення дій в майнових інтересах іншої особи?
3. У чому зміст зобов'язання із вчинення дій в майнових інтересах іншої особи?
4. У чому полягає зміст зобов'язання щодо рятування життя, здоров'я іншої особи?
5. У чому полягає зміст зобов'язання щодо рятування майна іншої особи?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Голубєва Н.Ю. Зобов'язання з публічної обіцянки винагороди: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2005. 19 с.
3. Зубар В.М. Зобов'язання що виникають з ведення чужих справ без доручення. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2001. 18 с.
4. Кузьмич О.Я. Зобов'язання у зв'язку із вчиненням дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення: проблеми кваліфікації в судовій практиці. *Право і суспільство*. 2016. №3. С. 58-64.
5. Кузьмич О.Я. Правові положення щодо участі третіх осіб у зобов'язаннях, що виникають у наслідок рятування здоров'я і життя фізичної особи, майна фізичної особи або юридичної особи. *Право і суспільство*. 2017. №6. С. 54-59.
6. Кочина О.С., Лугина Є. Ю. Інститут недоговірних зобов'язань в європейській правовій традиції. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. С.259-263.
7. Трощенко І.О. Уніфікація колізійних норм у сфері недоговірних зобов'язань в Європейському Союзі та законодавство України: автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.03 / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ: 2019. 22 С.
8. Трощенко І.О. Стан правового регулювання недоговірних зобов'язань у міжнародному приватному та цивільному праві України. Правове регулювання економіки. 2019. № 18. С. 208–216.
9. Пеструєв Д.М. Формування концепції правового регулювання ведення справ іншої особи без її доручення в Україні та Польщі. *Часопис цивілістики*. 2019. Випуск 35. С. 41-47.
10. Пеструєв Д. М. *Negotiorum gestio* за римським приватним правом як підґрунтя інституту ведення справ без доручення у цивільному праві деяких європейських країн / Дмитро Миколайович Пеструєв // Римське приватне право: здобутки європейські та глобальні : матер. міжн. колоков. (м. Одеса, 27 жовтня 2018 р.) / за заг. ред. д.ю.н., проф. Є. О. Харитонова. – Одеса : Фенікс, 2018. – С. 46-50.
11. Спасова К.І. Законодавство ЄС в сфері недоговірних зобов'язань. Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2016 р., м. Одеса). 2016. С. 533-534.
12. Харитонов Є.О. Зобов'язання, що виникають внаслідок відвернення шкоди, у Цивільному кодексі України. *Право України*. 2015. №4. С. 26-34.
13. Харитонов Є.О., Харитонова О.І. COVID-19 і делікти створення небезпеки. *Часопис цивілістики*. 2020. Вип. 38. С. 5-11.
14. Чернат В.А. Зобов'язання, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2006. 20 с.
15. Шапошніков Д. С. Відшкодування шкоди, завданої здоров'ю та життю особи, яка без відповідних повноважень рятувала майно іншої особи: Автореф. дис. .... канд. юрид. наук. Одеса, 2005. 25 с
16. Яковенко В.В., Філик Н.В. Публічна обіцянка винагороди: визначення правової природи. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 5. С. 137-140.

Тема 53. Зобов'язання, що виникають унаслідок заподіяння шкоди в Україні та англоамериканській правовій системі.

Методичні вказівки. Заподіяння шкоди відповідно до ЦК України є самостійною підставою виникнення зобов'язань. Такі зобов'язання традиційно іменуються деліктними, що походить від латинського delictum – правопорушення.

При вивченні цієї теми варто враховувати їх характерні риси. Передусім деліктні зобов'язання охоплюють як майнові, так і особисті немайнові відносини, хоча їх реалізація завжди має майновий характер через відшкодування шкоди. Вони виникають унаслідок порушення абсолютних прав, зокрема права власності або особистих немайнових благ (життя, здоров'я, честь, гідність, ділова репутація тощо).

Крім того, такі зобов'язання є позадоговірними, навіть якщо шкоду завдано особою, з якою потерпілий перебуває у договірних відносинах. Їх основна мета полягає у повному відшкодуванні заподіяної шкоди. Водночас у передбачених законом випадках обов'язок відшкодування може покладатися не лише на безпосереднього заподіювача, а й на інших осіб (наприклад, відповідно до ст. 1172–1176, 1178 ЦК України).

Питання для обговорення:

Заняття 1.

1. Поняття і юридична природа зобов'язань, що виникають унаслідок заподіяння шкоди (деліктних зобов'язань).
2. Підстави і умови виникнення деліктних зобов'язань.
3. Спільне заподіяння шкоди декількома особами і їх відповідальність.
4. Регресна вимога при відшкодуванні шкоди.
5. Поняття моральної шкоди та випадки її компенсації.
6. Відшкодування шкоди, завданої незаконними діями органів публічної влади чи посадових або службових осіб.

Реферати: «Деліктні зобов'язання в цивільному праві України та Common Law: порівняльна характеристика підстав виникнення відповідальності», «Принципи відшкодування шкоди у праві України та доктрині Tort Law: повне відшкодування vs компенсаційні та штрафні збитки», «Вина як умова деліктної відповідальності: зіставлення підходів ЦК України та англоамериканського Common Law».

Термінологічне завдання: делікт, деліктне зобов'язання, регресна вимога, моральна шкода, джерело підвищеної небезпеки.

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Громадянка Іванова звернулася в суд з позовом до редакції газети «Сім'я і дім. Народна трибуна» про відшкодування моральної шкоди. Підставою для вимоги була та обставина, що в вересні 1999 р. в цьому виданні була опублікована стаття, в якій висвітлені обставини загибелі сина позивачки, причому інформація була подана з негативним відтінком та критикою поведінки загиблого (він грубо порушив правила дорожнього руху), в результаті чого їй завдано моральних страждань і заподіяно моральну шкоду. В доповненнях до позову позивачка просила суд зобов'язати відповідача спростувати негативну інформацію про її сина та вибачитися перед рідними та близькими загиблого.

Яке рішення повинен винести суд?

№2. У ніч з 31 грудня на 1 січня в результаті ДТП, що сталася через порушення правил дорожнього руху, загинула молода дівчина. Батьки загиблої подали до суду позов про стягнення суми компенсації моральної шкоди в розмірі 200 000 грн, посилаючись на непоправну втрату, а також на те, що кожна новорічна ніч до кінця їх життя буде для них пов'язаною із тяжкими болісними згадками.

Визначте підстави та порядок компенсації моральної шкоди. Як слід вирішити справу?

№3. Рішенням місцевого суду Волошина, журналіста за фахом, зобов'язано спростувати поширену ним у пресі інформацію та публічно вибачитися перед позивачем Громовим, який займав високу посаду в органах державної влади. На користь позивача також було стягнуто 20 000 грн компенсації моральної шкоди. Ухвалою суду апеляційної інстанції сума компенсації була зменшена до 5 000 грн. Волошин добровільно виконав рішення суду, сплативши грошову суму, спростувавши поширену інформацію, а також публічно вибачився, однак оскаржив попередні судові рішення до суду касаційної інстанції. При розгляді справи касаційною інстанцією було встановлено неправильне застосування судами матеріального закону, а саме: межі втручання Волошина у приватні справи Громова і зміст поширеної ним інформації повністю відповідають статусу Громова як публічної особи. Крім того, було вказано те, що судами попередніх інстанцій не прийнято до уваги практики Європейського суду з прав людини щодо аналогічних питань. Суд касаційної інстанції попередні судові рішення скасував і в позові Громову відмовив.

Волошин, посилаючись на ст. 56 Конституції України, пред'явив позов до місцевого та апеляційного судів з вимогами компенсувати йому завдану шкоду, оскільки вважав, що він постраждав унаслідок судової помилки і прийняття незаконного рішення, а публічне вибачення становило для нього край принизливу дію.

Чи є підстави для задоволення позову Волошина?

Заняття 2.

1. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки.
2. Відшкодування шкоди, завданої малолітніми та неповнолітніми особами.
3. Відшкодування шкоди, завданої недієздатною фізичною особою та фізичною особою, дієздатність якої обмежена.
4. Особливості відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю.
5. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. У вересні 2003 р. громадянка Петрова звернулася в суд з позовом до ТОВ «Антарес» про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної внаслідок дорожньо-транспортної пригоди. У заяві зазначено, що 10 березня 2003 р. о 16 годині автомобілем ІЖ-2715 під керуванням працівника ТОВ «Антарес» Васькова їй завдано тілесні ушкодження. Через тривале лікування та моральні страждання позивачка зазнала матеріальних і моральних втрат, які вона просила відшкодувати.

ТОВ «Антарес» проти позову заперечувало, обґрунтовуючи це тим, що автомобіль ІЖ-2715 належить Васькову на праві власності, а отже, відповідальність повинна бути покладена на нього як на володільця джерела підвищеної небезпеки.

Вирішіть справу.

№2. Від'їжджаючи у відрядження на 2 дні, батьки малолітнього Б. (13 років) попросили сусідку, гр-ку Іванову, доглядати за Б. та надавати йому в разі необхідності допомогу. В перший день, залишившись один дома, Б. почав пускати з балкону паперові літачки, підпалюючи їм хвості. Один з літачків попав на балкон гр-на Сидорова. Почалася пожежа, внаслідок якої Сидорову було заподіяно майнову шкоду в розмірі 10 000 грн.

Сидоров звернувся до батьків Б. з вимогою про відшкодування шкоди. Але останні заявили, що шкоду повинна відшкодувати сусідка Іванова, яка повинна була доглядати за Б. під час їх відрядження.

Хто має рацію в даному спорі?

№ 3. Гр. Іванова Марія Вікторівна пред'явила в суді позов до Київського комбінату залізобетонних виробів № 5 про відшкодування шкоди, завданої смертю годувальника. В позові було зазначено, що її чоловік Іванов Петро Петрович працював у відповідача електриком. 12 березня 2004 р. на робочому місці в результаті обвалу частини перекриття даху цеху № 1 його було смертельно травмовано. Посилаючись на те, що актом про нещасний випадок винним у загибелі її чоловіка було визнано відповідача, вона вимагала від комбінату відшкодування шкоди, завданої втратою годувальника, заподіяної її неповнолітньому сину Олегу, а також їй, оскільки вона перебуває у беззбереження заробітної плати по догляду за дитиною до досягнення нею трьох років. Відповідач позов визнав частково, посилаючись на те, що позивачка є працевздатною, а тому право на відшкодування має тільки її син.

Яке рішення повинен винести суд?

№ 4. Робітник Сакського Хімзавода Жуков вкрав із цистерни, що належала Хімзаводу, метиловий спирт, яким пригостив свого приятеля Сомова. В результаті отруєння Жуков втратив зір на обидва ока та став інвалідом 1-ї групи, а Сомов втратив зір на 50% та став інвалідом 2-ї групи. Вважаючи, що використання та зберігання метилового спирту є джерелом підвищеної небезпеки, Жуков та Сомов пред'явили позов до Хімзаводу з вимогою відшкодувати шкоду, заподіяну їх здоров'ю.

Чи підлягає позов задоволенню?

1. Наведіть визначення і основні ознаки деліктних зобов'язань.
2. Які функції деліктних зобов'язань?
3. Які принципи деліктних зобов'язань?
4. Встановіть співвідношення понять «деліктне зобов'язання» і «деліктна відповідальність».
5. Які підстави та умови виникнення деліктних зобов'язань?
6. Наведіть приклади зобов'язань із відшкодування шкоди, завданої правомірними діями.
7. Охарактеризуйте елементи деліктного зобов'язання.
8. Охарактеризуйте регресну вимогу при відшкодуванні шкоди.
9. Які умови врахування вини потерпілого і майнового становища особи, що спричинила шкоду, у деліктних зобов'язаннях?
10. Наведіть визначення поняття «моральна шкода» та випадки її компенсації.
11. Який зміст та особливості зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої фізичній чи юридичній особі незаконними діями органів публічної влади чи посадових

осіб при виконанні ними своїх обов'язків?

12. Який зміст та особливості зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої малолітніми, неповнолітніми, недієздатними фізичними особами, а також фізичною особою, цивільна дієздатність якої обмежена?

13. Який зміст та особливості зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, яка не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними?

14. Наведіть особливості відповідальності осіб, які спільно завдали шкоду.

15. У чому полягають особливості відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки?

16. Які особливості відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю?

17. Які особливості відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг)?

18. Які особливості відшкодування збитків, завданих військовими діями?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

3. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.

4. Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів: Закон України від 06.12.2018 р. № 2639-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2639-19#Text>.

5. Про надання споживачам інформації про харчову продукцію: Регламент Європейського Парламенту і Ради № 1169/2011 р. Офіційний вісник Європейського Союзу. 2011. L 304. С. 18–63.

6. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинуві незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування і суду: Закон України від 1 грудня 1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80#Text>.

7. Про відповідальність за шкоду, задану внаслідок дефекту в продукції: Закон України від 19 травня 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3390-17#Text>.

8. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 березня 1992 р. № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92#Text>.

9. Про судову практику у справах про відшкодування моральної шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text>.

10. Практика верховного суду у справах про компенсацію моральної шкоди. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00554>.

11. Про судову практику у справах про необхідну оборону : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001700-02#Text>.

12. Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки : Постанова Вищого спеціалізованого суду України від 01.03.2013 № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004740-13#Text>.

13. Борисова Ю. Є. Моральна шкода та умови її компенсації в англо-американському праві. Вісник ОНУ: Правознавство. 2017. Том 22, вип.1 (30). С. 106-111.

14. Борисова Ю. Є. Наявність вини як умова деліктної відповідальності в цивільному праві України та США. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 6. С. 84-86. (електронне фахове видання) URL: http://papjournal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/6_2017.pdf.

15. Борисова Ю. Є. Особливості та умови деліктної відповідальності неповнолітніх осіб. Правова держава. 2018. № 29. С. 90-93.

16. Борисова Ю. Зобов'язання з відшкодування шкоди як форма реалізації деліктної відповідальності. KELM (Knowledge, Education, Law, Management). 2020. № 4 (32). Vol. 1. P. 254-257.

17. Волков О.А. Зобов'язання відшкодування шкоди, завданої в стані крайньої необхідності за цивільним законодавством України : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.03 / Нац. ун.-т "Одеська юридична академія". Одеса, 2009. 20 с.

18. Голубєва Н. Ю. Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду: на матеріалах судової практики (коментар до ст. 1166 ЦК України). Київський районний суд міста Одеси: веб-сайт. URL: <https://kievskiyud.od.ua/press-department/all-sudovojipraktiki-komentar-do-st-1166-tsk-ukrajini>.

19. Заїка Ю. О. Зобов'язання, які виникають при створенні загрози життю, здоров'ю або майну, в системі недоговірних зобов'язань. Юридична наука. 2014. № 7. С. 20–28.

20. цивільно-правова відповідальність у вітчизняній і зарубіжній доктрині та практиці : монографія / в. в. Надьон ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава мудрого. – Харків : Право, 2024. – 416 с.

21. Іліопол І.М. Відшкодування шкоди завданої джерелом підвищеної небезпеки: цивільно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №2. С. 146-150.

22. Карнаух Б. П. Причинний зв'язок у деліктному праві: концепція *povus actus interveniens*. Підприємництво, господарство і право : наук.-практ. госп.-прав. журн. 2019. № 9. С. 11–15.

23. Карнаух Б. П. Відшкодування шкоди, завданої іншою особою (стаття 1172 Цивільного кодексу України). *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №11. С. 29 – 33. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/11/5.pdf>

24. Карнаух Б. П. Деліктна відповідальність органів публічної влади за цивільним кодексом України. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №3. С. 19 – 24. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/3/4.pdf>

25. Лесько Ю.В. Володілець транспортного засобу як суб'єкт цивільно-правової відповідальності за завдану шкоду. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. Вип. 6 том 1. С. 93-97.

26. Мануїлова К.В. Поняття та характеристики джерела підвищеної небезпеки. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2014. № 10-2 том 1. С. 160-163.

27. Микитин В. І. Підстави виникнення договірної та деліктної цивільно-правової відповідальності: деякі теоретичні аспекти. Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 5. С.99-102.

28. Отрадна О.О. Недоговірні зобов'язання в цивільному праві України. Навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2009. 240 с.

29. Отрадна О.О. Проблеми вдосконалення механізму цивільно-правового

- регулювання деліктних зобов'язань. Монографія. К.: Юрінком Інтер, 2014. 328 с.
30. Примак В.Д. Відшкодування моральної шкоди у рішеннях Європейського суду з прав людини. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2013. Випуск 23. Частина I. Том 1 С. 258-261. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/68762364-d6ee-4271-a99b-038be482f889/content>
31. Парасюк В. М. Теоретичне обґрунтування сутності підстави цивільно-правової відповідальності. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2020. № 1. С. 45–49.
32. Пендяга Г. Л. Відповідальність за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки: автореф. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2008. 15 с.
33. Резніченко С. В., Церковна О. В. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності за завдання шкоди: теорія і практика : монографія. Одеса : ОДУВС, 2009. 188 с.
34. Ременяк С. Я. Відшкодування шкоди, завданої малолітніми особами, за цивільним законодавством України : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса : ОНЮА, 2007. 20 с.
35. Романська, І. В. До питання про співвідношення кондикції та віндикації. Часопис Київського університету права. 2020. № 2. С. 281–285.
36. Русу С.Д. Питання гармонізації цивільного законодавства України про деліктні зобов'язання до стандартів Європейського Союзу. Університетські наукові записки. 2005. № 1-2(13-14). С. 102-108.
37. Самчук-Колодяжна З.Ф., Колодяжний Д.О. Проблеми відшкодування шкоди, завданої житловим об'єктам громадян України воєнною агресією рф. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №8. С. 162-166. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2023/36.pdf
38. Сорока О. О. Особливості зобов'язань із відшкодування шкоди за законодавством України. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2015. Вип. 3-2. Т. 1. С. 54-56.
39. Терешук М.М. Сучасні теоретичні та практичні аспекти відшкодування моральної шкоди як міри цивільно-правової відповідальності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №1. С. 165-168.
40. Тимошенко Д. В. Зміст та значення понять «причина», «умова» і «випадковість» для дослідження причинно-наслідкового зв'язку в трудовому праві. Проблеми законності : зб. наук. праць. Харків, 2015. Вип. 128. С. 137–144.
41. Чорна Ж. Л. Відповідальність за шкоду, завдану неповнолітніми, у цивільному праві України. Університетські наукові записки. 2015. № 55. С. 51–58.
42. Церковна О. В. Умисел потерпілого як підстава звільнення від цивільно-правової відповідальності. Університетські наукові записки. 2010. № 4(36). С. 63–68.
43. Цибульська О.Ю. Стандарти Європейського Союзу (DCFR) в сфері регулювання недоговірних зобов'язань та проблеми їх гармонізації в спадковому праві України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2022. Випуск 74: частина 2. С. 177-180.
44. Фасій Б. В., Байталюк Д. Р. Автопілотні транспортні засоби: питання цивільної відповідальності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 3. С. 82–84.
45. Мартинюк Л.П. Відшкодування збитків як правовий наслідок порушення договорів за законодавством України, Німеччини та Франції. *Вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Серія: Правознавство*. 2017. Т. 22, № 2 (31). С. 64-75. URL: <https://journals.visnyk->

onu.od.ua/index.php/law/article/download/99/96.

46. Мошак Г.Г., Кічук Г.З. Особливості відшкодування шкоди відповідно до законодавства України та ФРН. Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія: право. 2017. Т. 1, № 47. С. 140-143. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/34601>.

47. Гринько С.Д. Загальні засади деліктного права Франції, Німеччини та України: порівняльно-правовий аналіз. Приватне право і підприємництво. Збірник наукових праць. Міжнародне приватне право: розвиток, порівняльний аспект, гармонізація. 2009. № 2009. С. 169-172. URL: <http://www.ppp-journal.kiev.ua/archive/2009/8/49.pdf>.

48. Німецьке Цивільне уложення : Закон Федер. Респ. Німеччина : станом на 10 серп. 2021 р. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html.

49. Цивільний кодекс Франції : Закон Франції : станом на 1 лип. 2013 р. URL: <https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf>.

50. Сахно Ю.В. Співвідношення договірної та деліктної відповідальності в цивільному праві України, Німеччини та Франції. Аналітично-порівняльне правознавство. № 3. 2024. С. 168-172. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/308182/299682>

Тема 54. Зобов'язання у зв'язку з набуттям, збереженням майна без достатньої правової підстави

Методичні вказівки. Зобов'язання, що виникають у зв'язку з набуттям або збереженням майна без достатньої правової підстави, становлять самостійний різновид недоговірних зобов'язань. Вони характеризуються специфічними підставами виникнення та особливим змістом. Вирішальним для їх виникнення є сам факт безпідставного набуття чи збереження майна, незалежно від конкретної причини такого набуття.

Підставою виникнення цих зобов'язань можуть бути різні юридичні факти — як передбачені законом, так і такі, що прямо не врегульовані ним. Це можуть бути як правомірні, так і неправомірні дії набувача, потерпілого або третіх осіб, а також окремі юридичні події чи навіть судові рішення. Отже, ключове значення має не характер поведінки особи чи вид юридичного факту, а відсутність належної правової підстави для набуття або збереження майна.

Сторонами такого зобов'язання є особа, яка безпідставно набула або зберегла майно (боржник), і особа, яка має право вимагати його повернення (кредитор). Такими суб'єктами можуть бути як фізичні, у тому числі недієздатні особи, так і юридичні особи незалежно від обсягу їх правосуб'єктності.

б'єктом цих зобов'язань є дії боржника, спрямовані на повернення безпідставно набутого або збереженого майна. Їх зміст полягає у праві потерпілого вимагати повернення такого майна в натурі або у формі грошової компенсації та відповідному обов'язку боржника здійснити таке повернення.

У процесі вивчення цієї теми доцільно також звернути увагу на відмежування цих зобов'язань від деліктних, зокрема за підставами виникнення та характером правовідносин.

Питання для обговорення:

1. Поняття зобов'язань, що виникають унаслідок безпідставного збагачення.

2. Умови виникнення зобов'язань з безпідставного збагачення.
3. Форми і види безпідставного придбання чи заощадження майна.
4. Зміст зобов'язання з безпідставного збагачення.
5. Співвідношення кондикційного позову з договірним, віндикаційним і деліктним позовом.

Термінологічне завдання: кондикційне зобов'язання.

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Полотенко придбав холодильник в магазині «Світ техніки» та оформив його доставку на дім. При цьому працівник магазину помилково вказав у квитанції номер будинку «5» замість «7». Холодильник доставили у будинок №5, а господиня Самсоненко, гадаючи, що холодильник придбаний чоловіком, який поїхав у відрядження на місяць, прийняла його. Вона підключила холодильник и почала користуватися ним.

Хто повинен вимагати від Самсоненко повернення холодильника Полотенко чи магазин «Світ техніки»?

Чи зобов'язана Самсоненко повернути холодильник і кому? За чий рахунок повинне здійснюватись перевезення холодильника від Самсоненко до Полотенка?

№2. Гончаренко 31 травня перейшов на роботу із однієї установи в іншу, оформивши перехід переведенням. Його заробітну плату перераховували на рахунок у банку як на новому місці роботи, так і на попередньому. У липні та серпні на попередньому місці роботи йому продовжували перераховувати заробітну плату. Гроші Гончаренко знімав і витрачав. У вересні із попереднього місця роботи від Гончаренка зажадали повернення грошей, що були помилково перераховані на його рахунок у липні та серпні з вини оператора, який не ввів дані про його звільнення у комп'ютер.

Чи можна звинуватити Гончаренка у безпідставному збагаченні та вимагати від нього не тільки всі кошти, що були помилково перераховані, але й відсотки на цю суму за користування чужими коштами?

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть визначення кондикційного зобов'язання.
2. Які умови виникнення зобов'язань з безпідставного збагачення?
3. Який зміст зобов'язання з безпідставного збагачення?
4. Яке безпідставно набуте майно не підлягає поверненню?
5. Встановіть співвідношення кондикційного позову з договірним, віндикаційним і деліктним позовами.

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Берестова І.Е. Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави: загально-теоретичні проблеми та правові наслідки: *Монографія*. Юрид. акад. М-ва внутр. справ, 2005. 198 с.
3. Романська, І. В. До питання про співвідношення кондикції та віндикації. Часопис Київського університету права. 2020. № 2. С. 281–285.

4. Шаповалова О.І. Набуття чи збереження грошей без достатньої правової підстави. *Вісник Господарського судочинства*. 2009. №1. С. 88-92.

